

FÖRSTAINSTANSRÄTTENS DOM
11 december 2003 *

I mål T-59/99,

Ventouris Group Enterprises SA, Panama (Panama), företrätt av advokaterna M. Proestou, M. Velmachou och E. Kinini, med delgivningsadress i Luxemburg,

sökande,

mot

Europeiska gemenskapernas kommission, företrädd av R. Lyal och D. Triantafyllou, båda i egenskap av ombud, biträdda av advokaten A. Oikonomou, med delgivningsadress i Luxemburg,

svarande,

angående en talan om ogiltigförklaring av kommissionens beslut 1999/271/EG av den 9 december 1998 om ett förfarande enligt artikel 85 i EG-fördraget (IV/34.466 – Greek Ferries) (EGT L 109, 1999, s. 24),

* Rättegångsspråk: grekiska.

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN (femte avdelningen),

sammansatt av ordföranden J.D. Cooke samt domarna R. García-Valdecasas och P. Lindh,

justitiesekreterare: byrådirektören J. Plingers,

med hänsyn till det skriftliga förfarandet och efter förhandlingen den 2 juli 2002,

meddelar

Dom

Faktiska omständigheter i målet

1 Sökanden, Ventouris Group Enterprises SA, är ett färjerederi som ombesörjer transport av passagerare och fordon mellan Grekland och Italien, huvudsakligen på linjen mellan Patras och Bari.

2 Till följd av ett klagomål från en resenär under år 1992 om att priserna på färjelinjerna mellan Grekland och Italien var mycket lika, begärde kommissionen med stöd av artikel 16 i rådets förordning (EEG) nr 4056/86 av den 22 december

1986 om föreskrifter för tillämpningen av artiklarna 85 och 86 i fördraget på sjötransporter (EGT L 378, s. 4; svensk version i EES-avtalets bilagor med rättsakter, band 3, s. 478) upplysningar av vissa färjerederier. Därefter genomförde kommissionen enligt artikel 18.3 i förordning nr 4056/86 undersökningar på kontoren hos sex färjerederier, fem i Grekland och ett i Italien.

- 3 Kommissionen fattade den 4 juli 1994 beslut K (94) 1790/5, i vilket Minoan Lines ålades att underkasta sig en undersökning (nedan kallat beslutet om undersökning). Tjänstemän vid kommissionen genomförde den 5 och den 6 juli 1994 en inspektion i lokaler i Aten med adress aveny Kifissias 64B, Maroussi. Det framkom senare att dessa lokaler tillhörde företaget European Trust Agency (nedan kallat ETA), vilket är en annan juridisk person än den som angavs i beslutet om undersökning. Kommissionen erhöll under denna undersökning kopior av ett stort antal handlingar som senare skulle komma att användas mot de företag som omfattades av undersökningen.
- 4 Kommissionen begärde senare med stöd av artikel 16 i förordning nr 4056/86 ytterligare upplysningar av sökanden och av andra rederier för att få närmare uppgifter om de dokument som upptäcktes vid undersökningarna.
- 5 Genom beslut av den 21 februari 1997 inledde kommissionen ett formellt förfarande genom att sända ett meddelande om anmärkningar till nio företag, däribland sökanden.
- 6 Kommissionen fattade den 9 december 1998 beslut 1999/271/EG om ett förfarande enligt artikel 85 i EG-fördraget (IV/34.466 Greek Ferries) (EGT L 109, 1999, s. 24) (nedan kallat beslutet).

7 Beslutet innehåller följande bestämmelser:

”Artikel 1

1. Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Marlines och Strintzis Lines har överträtt artikel 85.1 i EG-fördraget genom att träffa överenskommelser om de priser som skulle tillämpas på färjetrafiken med rorofartyg mellan Patras och Ancona.

Överträdelsen har haft följande varaktighet:

- a) Vad beträffar Minoan Lines och Strintzis Lines från och med den 18 juli 1987 till juli 1994.
- b) Vad beträffar Karageorgis Lines från och med den 18 juli 1987 till och med den 27 december 1992.
- c) Vad beträffar Marlines SA från och med den 18 juli 1987 till och med den 8 december 1989.
- d) Vad beträffar Anek Lines från och med den 6 juli 1989 till juli 1994.

2. Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Adriatica di Navigazione SpA, Ventouris Group Enterprises SA, och Strintzis Lines har överträtt artikel 85.1 i EG-fördraget genom att komma överens om de biljettpriser för lastbilar som skulle tillämpas på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi.

Överträdelsen har haft följande varaktighet:

- a) Vad beträffar Minoan Lines, Ventouris Group Enterprises SA och Strintzis Lines från och med den 8 december 1989 till juli 1994.
- b) Vad beträffar Karageorgis Lines från och med den 8 december 1989 till och med den 27 december 1992.
- c) Vad beträffar Anek Lines från och med den 8 december 1989 till juli 1994.
- d) Vad beträffar Adriatica di Navigazione SpA från och med den 30 oktober 1990 till juli 1994.

Artikel 2

De nedan angivna företagen åläggs härmed följande böter för den överträdelse som konstateras i artikel 1:

— Minoan Lines, böter om 3,26 miljoner ecu.

- Strintzis Lines, böter om 1,5 miljoner ecu.

- Anek Lines, böter om 1,11 miljoner ecu.

- Marlines SA, böter om 0,26 miljoner ecu.

- Karageorgis Lines, böter om 1 miljon ecu.

- Ventouris Group Enterprises SA, böter om 1,01 miljoner ecu.

- Adriatica di Navigazione SpA, böter om 0,98 miljoner ecu.

...”

8 Beslutet riktade sig till sju företag, nämligen: Minoan Lines, Heraklion, Kreta (Grekland) (nedan kallat Minoan), Strintzis Lines, Pireus (Grekland) (nedan kallat Strintzis), Anek Lines, Hania, Kreta (nedan kallat Anek), Marlines SA, Pireus (nedan kallat Marlines), Karageorgis Lines, Pireus (nedan kallat Karageorgis), Ventouris Group Enterprises SA, Pireus (nedan kallat sökanden eller Ventouris

Ferries) och Adriatica di Navigazione SpA, Venedig (Italien) (nedan kallat Adriatica).

Förfarande och parternas yrkanden

- 9 Sökanden har, genom ansökan som inkom till förstainstansrättens kansli den 1 mars 1999, väckt talan om ogiltigförklaring av beslutet.

- 10 Genom särskild handling, som inkom till förstainstansrättens kansli samma dag, ansökte sökanden om uppskov med verkställigheten av beslutet och om undantag från skyldigheten att ställa bankgaranti. Förstainstansrättens ordförande avlog genom beslut av den 20 juli 1999 och det förordnades att beslut om rättegångskostnaderna skulle meddelas senare.

- 11 På grundval av referentens rapport beslutade förstainstansrätten att inleda det muntliga förfarandet och att såsom en processledande åtgärd anmoda kommissionen att inkomma med skriftligt svar på en fråga och att förete vissa handlingar. Kommissionen efterkom denna begäran inom den föreskrivna fristen.

- 12 Parterna utvecklade sin talan och svarade på förstainstansrättens muntliga frågor vid förhandlingen den 2 juli 2002.

13 Sökanden har yrkat att förstainstansrätten skall

— helt eller delvis ogiltigförklara beslutet,

— i andra hand upphäva de böter som sökanden ålagts eller åtminstone sätta ned bötesbeloppet,

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna.

14 Kommissionen har yrkat att förstainstansrätten skall

— ogilla talan,

— förplikta sökanden att ersätta rättegångskostnaderna.

Rättslig bedömning

15 Sökanden har anfört fyra grunder till stöd för sitt yrkande om ogiltigförklaring av beslutet. Genom den första grunden har sökanden gjort gällande att kommissionen har gjort en oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna, eftersom den i beslutet ansåg det styrkt att sökanden deltagit i ett avtal om prisfastställelse

avseende linjen mellan Patras och Bari. Genom den andra grunden har sökanden gjort gällande att den undersökning i ETA:s lokaler, under vilken kommissionen erhöll den största delen av bevisningen, var rättsstridig. Genom den tredje grunden, som har anförts i andra hand, har sökanden gjort gällande att kommissionen har tillämpat artikel 85.1 i EG-fördraget (nu artikel 81.1 EG) felaktigt, eftersom det rörde sig om avtal av mindre betydelse. Den fjärde grunden avser bristfällig motivering.

- 16 Sökanden har till stöd för sina yrkanden om upphävande eller nedsättning av böterna i tredje hand anført en femte grund. Sökanden har genom denna grund gjort gällande att kommissionen vid fastställelsen av bötesbeloppet åsidosatt proportionalitetsprincipen vad gäller bedömningen av överträdelsens varaktighet och allvar samt av i vilken utsträckning sökanden skall hållas ansvarig för överträdelsen.

I — Yrkandet om ogiltigförklaring av beslutet

Den första grunden: huruvida kommissionen har gjort en oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna, eftersom den i beslutet ansåg det styrkt att sökanden deltagit i ett avtal om prisfastställelse avseende linjen mellan Patras och Bari

A — Inledande anmärkningar

Parternas argument

- 17 Sökanden har inledningsvis påpekat att den var det första rederi som år 1984 började trafikera färjelinjen Patras-Igoumenitsa-Korfu-Bari. Med användning av egna medel bidrog sökanden, i samarbete med lokala italienska myndigheter, till att skapa en lämplig infrastruktur i hamnen i Bari så att fartyg för transport av nyttofordon skulle kunna lägga till och så att marknadens behov kunde

tillgodoses och konsumenterna, passagerarna och transportföretagen kunde ges en service av högre kvalitet. Sökanden har anfört att den har skapat sig en trogen och stabil kundkrets som, i fråga om transport av nyttofordon, utgörs av internationella transportföretag. Sökanden samarbetar med dessa företag sedan flera år på grundval av särskilda överenskommelser med vart och ett av dem. Varje färjelinje har således sina egna geopolitiska och ekonomiska särdrag och riktar sig till olika kundkretsar. Varje företag som trafikerar en viss linje har därför inte något ekonomiskt, tekniskt eller affärsmässigt intresse av att trafikera en eller flera andra linjer.

- 18 Sökanden har gjort gällande att den inte, med hänsyn till sin speciella och framstående ställning på linjen mellan Patras och Bari och till företagets stabila och trogna kundkrets, hade någon anledning att såsom kommissionen har hävdad sluta avtal med andra rederier som var verksamma på andra linjer (Patras-Ancona, Patras-Brindisi), i syfte att fastställa priserna för transport av nyttofordon. Sökanden har tvärtom gjort gällande att den hade möjlighet att ensam utforma sin affärspolicy och prispolitik utifrån marknadsvillkoren, konkurrensförhållandena, inflationen, den grekiska drakmans fluktuationer och driftskostnaderna för företagets fartyg. Sökanden har dessutom påpekat att företagets affärspolicy alltid utformades med beaktande av de rekommendationer och anvisningar som det grekiska ministeriet för handelsflottan gav, i syfte att förhindra illojal konkurrens, samt att priserna fastställdes till "synnerligen låga" nivåer.
- 19 Sökanden anser att kommissionen gjorde en oriktig bedömning av bevisningen då den slog fast att sökanden deltagit i ett avtal om fastställelse av priserna för nyttofordon på linjen mellan Patras och Bari under perioden mellan den 8 december 1989 och juli 1994. Sökanden har sålunda kritiserat kommissionen för att den kom fram till denna slutsats på grundval av bevisning som bestod i en skriftväxling mellan andra rederier och som huvudsakligen rörde en annan färjelinje, nämligen linjen mellan Patras och Ancona, och på grundval av uttalanden av sökanden vilka återgivits av vissa rederier i denna skriftväxling. Sökanden har i detta hänseende betonat att kommissionen, vid den undersökning

den utan förvarning genomförde på sökandens kontor, inte funnit några handlingar eller uppgifter som styrker att sökanden deltagit eller medverkat i ett eller flera avtal om fastställelse av priserna för nyttofordon.

- 20 Sökanden har dessutom kritiserat kommissionens underlåtenhet att, som bevis för att sökanden inte skulle hållas ansvarig, beakta en rad handlingar som kommissionen fått kännedom om vid undersökningarna (skriftväxling mellan de rederier som huvudsakligen trafikerade linjen Patras–Ancona), vilka bevisar att sökanden inte har slutit något avtal om prisfastställelse med dessa rederier.
- 21 Sökanden har därefter angivit skälen till att den anser att den bevisning som kommissionen åberopat som stöd för sina anklagelser saknar bevisvärde.
- 22 Kommissionen har inledningsvis påpekat att den i skäl 5 i beslutet angav att de tre färjelinjerna inte drivs oberoende av varandra som separata marknader utan att det finns en viss grad av utbytbarhet mellan dem. Kommissionen anser vidare att sökanden indirekt har medgivit att dessa tre linjer utgör en enda marknad genom sitt påstående att den varit tvungen att anpassa sina prishöjningar för åren 1993 och 1994 efter de priser som de andra rederierna önskade fastställa för att undvika ett priskrig.
- 23 Kommissionen har, med avseende på sökandens framstående ställning på linjen mellan Patras och Bari, betonat att artikel 85 i fördraget omfattar sådana avtal som har till syfte att begränsa inte endast den befintliga konkurrensen utan även den potentiella konkurrensen på den aktuella marknaden. Sökanden har emellertid inte styrkt att det var omöjligt (i ekonomiskt, tekniskt eller affärs-mässigt hänseende) för rederierna på de andra linjerna att trafikera linjen mellan

Patras och Bari. Kommissionen anser att sökandens påståenden i detta avseende är godtyckliga och motsägelsefulla. Sökanden har nämligen medgivit att de ifrågavarande tre linjerna alla avsåg transport mellan Grekland och Italien och att dessa linjer i viss utsträckning var utbytbara. Trots detta har sökanden ändå hävdats att varje linje hade sina egna geopolitiska och ekonomiska särdrag och riktade sig till olika kundkretsar och att varje linje i själva verket fungerade självständigt.

- 24 Sökanden har, enligt kommissionen, följaktligen inte i sak tillbakaviserat kommissionens påstående att den relevanta marknaden utgjorde marknaden för färjetrafik med rorofartyg mellan Grekland och Italien och att de olika linjerna på denna marknad inte drevs oberoende av varandra som separata marknader utan att det fanns en viss grad av utbytbarhet mellan dem (skälen 3–5 i beslutet).
- 25 Kommissionen anser vidare att sökandens argument att den saknade intresse av att sluta avtal är irrelevant, eftersom det är styrkt att sökanden deltagit i avtal om fastställelse av internationella priser för transport av nyttofordon.

Förstainstansrättens bedömning

- 26 Sökanden har genom sina argument gjort en åtskillnad mellan de olika sjöförbindelserna mellan Grekland och Italien och har kritiserat kommissionen för att den utan giltigt skäl underlät att beakta de grundläggande skillnaderna mellan dessa linjer. Kommissionen har tillbakaviserat sökandens argument och har gjort gällande att det förelåg en enda överträdelse. Förstainstansrätten skall därför bedöma arten av den överträdelse som konstaterats i beslutet innan den tar ställning till det sätt på vilket kommissionen har erhållit bevisning mot sökanden.

- 27 Det framgår av beslutets lydelse att kommissionen i förevarande fall konstaterat att det förelåg två överträdelser. Artikel 1.1 avser ett avtal om priserna för olika transporttjänster (nyttofordon, passagerare, personfordon etcetera) som utförs med rorofartyg på linjen mellan Patras och Ancona. Artikel 1.2 avser ett avtal om priserna för transport av nyttofordon på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi.
- 28 Vad gäller den förstnämnda överträdelsen uppgav kommissionen att den pågick mellan juli 1987 och juli 1994 och att endast de rederier som trafikerade linjen mellan Patras och Ancona hade deltagit, det vill säga Minoan, Anek, Karageorgis, Marlines och Strintzis. I fråga om den överträdelse som berörde linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi och som pågick mellan december 1989 och juli 1994, deltog däremot enligt kommissionen förutom de tre rederier som trafikerade nämnda linjer (Adriatica, Ventouris och Strintzis) även tre rederier som inte trafikerade dessa linjer (Minoan, Anek och Karageorgis). Det skall i detta hänseende påpekas att kommissionen däremot inte fann att de rederier som trafikerade de sydliga linjerna (från Patras till Bari respektive Brindisi) hade medverkat i ett avtal angående priserna på de nordliga linjerna (från Patras till Ancona) med de rederier som trafikerade dessa linjer.
- 29 Kommissionen anser att beslutet inte avser två separata överträdelser utan en enda fortlöpande överträdelse. Kommissionen har anfört att artikel 1 i beslutet skall tolkas mot bakgrund av beslutets motivering i vilken det enligt kommissionen alltid hänvisas till en enda överenskommelse angående de tre färjelinjerna (Ancona/Bari/Brindisi-Patras). Dessa tre linjer utgör nämligen enligt kommissionen en enda marknad. Kommissionen har härvid särskilt hänvisat till skäl 144 in fine i beslutet, i vilket kommissionen gjorde följande uttalande:

”På grundval av ovanstående konstaterar kommissionen att Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Marlines och Strintzis Lines deltog i ett avtal i strid med artikel 85 i EG-fördraget genom att komma överens om priser som skulle tillämpas på färjetrafiken med rorofartyg mellan Patras och Ancona. Kommissionen konstaterar också att Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Strintzis Lines, Ventouris Ferries och Adriatica Navigazione kom överens om de biljettpriser för lastbilar som skulle tillämpas på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi.

Dessa avtal utgjorde en del av en mer omfattande samverkan vid fastställandet av priser för färjetrafiken mellan Italien och Grekland. De bör därför inte betraktas som separata överträdelse utan som inslag i en enda fortlöpande överträdelse.”

- 30 Det är obestriddigt att samma tankegång inte återges i den bindande delen av beslutet och i skäl 144 i beslutet, eftersom kommissionen i den bindande delen inte angav att det rörde sig om en enda överträdelse.
- 31 Det skall erinras om att det är i den bindande delen av beslutet som kommissionen anger arten och omfattningen av de överträdelse den konstaterar. När det gäller just arten och omfattningen av överträdelse är det i princip den bindande delen av beslutet och inte motiveringen som är av betydelse. Det är endast om den bindande delen av beslutet är otydligt formulerad som den skall tolkas med hjälp av beslutsmotiveringen. Vid fastställelse av till vilka personer ett beslut i vilket kommissionen har konstaterat en överträdelse är riktat, skall, enligt vad domstolen har slagit fast, endast den bindande delen av beslutet beaktas, förutsatt att dess lydelse inte ger upphov till tvivel (domstolens dom av den 16 december 1975 i de förenade målen 40/73–48/73, 50/73, 54/73–56/73, 111/73, 113/73 och 114/73, Suiker Unie m.fl. mot kommissionen, REG 1975, s. 1663, punkt 315).
- 32 Den bindande delen av beslutet är i förevarande fall inte otydligt formulerad utan innebörden framgår klart och tydligt. Det framgår klart att kommissionen ansåg styrkt dels att de rederier som trafikerade den nordliga linjen (Patras–Ancona) hade slutit ett avtal om priserna på denna linje, dels att alla de rederier till vilka beslutet var riktat (förutom Marlines) hade slutit ett avtal om priserna för transport av nyttofordon på de sydliga linjerna (Patras–Bari och Patras–Brindisi). Det skall dessutom påpekas att det i den bindande delen av beslutet inte någonstans framgår att det rör sig om en enda överträdelse, utan där ges tvärtom en synnerligen exakt redogörelse för de konstaterade överträdelse. Artikel 1 i beslutet är nämligen uppdelad i två punkter vilka avser olika företag. I fråga om den grupp av företag som avses i artikel 1.2 i beslutet anges vidare att överträdelse av artikel 85.1 i fördraget består i rederiernas överenskommelse om

de biljettpriser för nyttofordon som skulle tillämpas endast på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi. Av detta följer att artikel 1.1 och 1.2 i beslutet avser överträdelser som av två skäl är separata, nämligen därför att de avser olika företag och därför att de inte är av samma omfattning och styrka.

- 33 Eftersom den bindande delen av beslutet inte är otydligt formulerad, skall förstainstansrätten vid prövningen av de olika grunder som anförts i förevarande fall utgå ifrån att kommissionen inte har konstaterat och ålagt påföljder för en enda överträdelse beträffande alla linjer utan för två separata överträdelser beträffande den nordliga linjen (artikel 1.1) respektive de sydliga linjerna (artikel 1.2). Det framgår tydligt av beslutet att sökanden endast har hållits ansvarig för den överträdelse som avses i artikel 1.2 i beslutet.

B — Huruvida det finns fog för grunden

- 34 Mot bakgrund av det ovan anförda skall förstainstansrätten inom ramen för den första grunden pröva huruvida sökanden hade fog för sitt påstående att kommissionen gjorde en oriktig bedömning då den ansåg att de handlingar den åberopat i beslutet utgjorde skriftliga bevis för att sökanden deltagit i den samverkan som avses i artikel 1.2 i beslutet, det vill säga en överenskommelse om fastställelse av de priser för transport av nyttofordon på linjerna Patras till Bari respektive Brindisi som skulle gälla mellan den 8 december 1989 och juli 1994. Prövningen av huruvida det finns fog för denna grund gör det nödvändigt att ingående bedöma de olika skriftliga bevis på vilka kommissionen grundade sin bedömning av sökandens medverkan i denna överenskommelse.

1. Telefaxmeddelandet av den 8 december 1989

— Parternas argument

35 Sökanden har för det första åberopat ett telefaxmeddelande som Strintzis sände till Anek, Minoan, Karageorgis och företaget Hellenic Mediterranean Lines den 8 december 1989. Till detta telefaxmeddelande hade bifogats vad som påstods vara prislistor som från den 10 december 1989 skulle gälla avseende transport av nyttofordon på linjerna från Patras till Ancona och från Patras till Bari och Brindisi. Sökanden har gjort gällande att kommissionen på grundval av detta telefaxmeddelande drog den felaktiga slutsatsen att sökanden hade deltagit i en överenskommelse om fastställelse av priserna för transport av nyttofordon avseende år 1990 (med giltighet från den 8 december 1989). Sökanden har anfört att den hade fastställt sina priser för transport av nyttofordon avseende år 1990 långt innan Strintzis skickade nämnda telefaxmeddelande. Till stöd för detta påstående har sökanden åberopat i synnerhet ett telexmeddelande av den 4 december 1989 som den sändt till sin viktigaste agent i Italien, Pan Travel, för att informera denna om de nya priserna för transport av nyttofordon.

36 Sökanden har hävdatt att de "prislistor" som bifogats telefaxmeddelandet av den 8 december 1989 inte utgjorde ett "avtal" om fastställelse av priserna för nyttofordon slutet med de andra rederierna till vilka beslutet var riktat. I dessa "prislistor" angavs endast de priser som sökanden ansåg lämpliga på förbindelserna mellan Grekland och Italien och som sökanden redan tidigare hade beslutat att tillämpa på linjen mellan Patras och Bari. Sökanden har slutligen anfört att den hade undertecknat denna handling, eftersom den innehöll de priser som sökanden ansåg lämpliga och som sökanden i den del de avsåg linjen mellan Patras och Bari redan hade fastställt och tillkännagivit via sitt nätverk av agenter. För att sålunda kunna tillkänna sina priser den 4 december 1989 hade enligt sökanden berörda avdelningar inom rederiet under en lång tid i förväg arbetat med att behandla uppgifterna från analysen av den aktuella marknaden samt prognoserna avseende drakmans sannolika fluktuationer i förhållande till de andra europeiska valutorna och de sannolika förändringarna på oljemarknaden

innan de kunde utforma det förslag till priser som skulle underställas bolagets styrelse för godkännande eller modifiering. Kommissionen kunde således inte med motiveringen att detta telefax inte var daterat hävda att sökanden kunde ha undertecknat de ”prislistor” som bifogats telefaxmeddelandet av den 8 december 1989 några dagar i förväg.

- 37 Sökanden har vidare anfört att en handling, i vilken vissa riktpriiser återges och som endast har några underskrifter, under alla omständigheter inte utgör ett avtal i den mån det inte framgår av denna handling att den är bindande, till exempel på grund av att det vid åsidosättande föreskrivs sanktionsåtgärder, eventuella straffavgifter, skadestånd etc.
- 38 Kommissionen har för det första understrukit att sökanden har medgivit att den har undertecknat den prislista som bifogats telefaxmeddelandet av den 8 december 1989. Kommissionen har vidare erinrat om att det inte är nödvändigt att ett avtal i den mening som avses i artikel 85.1 i fördraget är bindande utan det räcker att de aktuella företagen har givit uttryck för sin gemensamma vilja att agera på marknaden på ett bestämt sätt (förstainstansrättens dom av den 24 oktober 1991 i mål T-1/89, Rhône-Poulenc mot kommissionen, REG 1991, s. II-867, punkt 120, och av den 14 maj 1998 i mål T-347/94, Mayr-Melnhof mot kommissionen, REG 1998, s. II-1751, punkt 65).
- 39 Det saknar med hänsyn till det ovan anförda betydelse huruvida det i ifrågavarande prislista angavs de prisnivåer som sökanden ansåg lämpliga och som var föremål för avtalet med de andra rederierna som avsågs i beslutet eller huruvida nämnda prislista innehöll förslag från dessa rederier som sökanden hade godtagit.

— Förstainstansrättens bedömning

- 40 Det telefax som Strintzis den 8 december 1989 sände till Minoan, Anek, Karageorgis och företaget Hellenic Mediterranean Lines innehåller uppgifter om de nya priser för transport av nyttofordon som skulle tillämpas från och med den 10 december 1989 på linjerna mellan Patras och Ancona, Patras och Bari respektive Patras och Brindisi. Detta telefax har följande lydelse: ”Bifogat finner Ni en kopia av prislistan för nyttofordon som skall tillämpas på linjerna mellan Grekland och Italien och som även har undertecknats av Ventouris Ferries.”
- 41 Det skall inledningsvis konstateras att sökanden i ansökan medgav att den har undertecknat den prislista som bifogats nämnda telefax.
- 42 Detta telefax ger således ett klart stöd för uppfattningen att det fanns ett avtal om fastställelse av priserna för nyttofordon mellan de aktuella rederierna, däribland sökanden. Den omständigheten att sökanden inte angivits som mottagare av nämnda telefax leder inte till någon annan bedömning och inte heller till slutsatsen att sökanden inte deltog i samverkan, eftersom det uttryckligen angavs i nämnda telefax att sökanden godtog de föreslagna priserna.
- 43 Sökanden har gjort gällande att företaget den 4 december 1989 hade meddelat sitt nätverk av agenter de nya priser som skulle tillämpas under år 1990 beträffande nyttofordon. Denna omständighet visar enligt sökanden att den prislista som bifogats Strintzis telefax av den 8 december 1989 inte utgjorde ett avtal utan endast en angivelse av de priser som det enligt sökanden var rimligt att tillämpa på linjerna mellan Grekland och Italien och som sökanden redan tidigare beslutat att tillämpa på linjen mellan Patras och Bari.

- 44 Förstainstansrätten lämnar detta argument utan avseende.
- 45 Eftersom den prislista som bifogats nämnda telefax inte är daterad är det, såsom kommissionen har understrukit, inte fastställt vid vilken tidpunkten avtalet slöts och undertecknades. Detta kan ha skett samma dag som telefaxmeddelandet sändes eller några dagar tidigare. Ett flertal omständigheter talar för att avtalet om de nya priserna slöts före den dag då telefaxmeddelandet sändes.
- 46 Den omständigheten att det i telefaxmeddelandet anges att Ventouris redan undertecknat prislistan för lastbilar talar för det första för att sökanden hade givit sitt godkännande redan innan telefaxmeddelandet sändes. Såsom kommissionen har påstått, kunde den prislista som Strintzis den 8 december 1989 meddelade Anek, Minoan, Karageorgis och Hellenic Mediterranean Lines och som undertecknats av dessa fem företag samt sökanden ha undertecknats redan före den 4 december 1989 då sökanden meddelade sina agenter de priser som skulle tillämpas under år 1990. I detta fall, det vill säga om sökanden efter att ha undertecknat prislistan omedelbart hade meddelat rederiets agenter de nya priserna, skulle telexmeddelandet av den 4 december 1989 endast återspegla den konkreta tillämpningen av de avtal som rederierna tidigare slutit. Sökanden har anfört att de andra rederierna hade kopierat dess priser. Detta påstående kan emellertid inte godtas dels därför att det uttryckligen angavs i telefaxmeddelandet att sökanden är part i avtalet, dels därför att även om, såsom sökanden har gjort gällande, den redan självständigt hade beslutat att tillämpa de nya priserna kan det obestridda faktum att sökanden har undertecknat en prislista endast tolkas så att den har anslutit sig till ett avtal om de framtida priserna.
- 47 Förstainstansrätten konstaterar för det andra att det i båda prislistorna för nyttofordon avseende år 1990, det vill säga prislistan av den 4 december 1989

som sökanden säger sig ha fastställt självständigt och prislistan av den 8 december 1989 som samtliga rederier undertecknat, inte bara anges exakt samma priser utan även att de skall träda i kraft samma dag, nämligen den 10 december 1989.

48 Kommissionen hade under dessa omständigheter fog för sin uppfattning att den mest troliga förklaringen var att den gemensamma prislistan hade fastställts före den 4 december 1989 men att den av okänd anledning sändes till de andra rederierna först den 8 december 1989. De sex berörda företagen kunde nämligen ha skrivit under denna prislista endast vid ett möte eller genom att de aktuella handlingarna i förväg cirkulerat mellan dem. Det förefaller därför sannolikt att mottagarna av Strintzis telefax av den 8 december 1989 i tur och ordning och på uppmaning av Strintzis hade undertecknat handlingen. Sökanden, som var det sista företag som skrev under, hade behållit en kopia av den handling som undertecknats av alla berörda företag innan den gav den tillbaka till Strintzis. Strintzis, som fungerade som ett slags sekreterare, hade därvid underrättat de övriga fyra företagen att alla berörda parter hade skrivit under och hade skickat en kopia av prislistan med alla sex underskrifter.

49 Även om det antas att de priser som uppgavs i prislistan motsvarade priser som sökanden beslutat i förväg är under alla omständigheter det obestridda faktum att sökanden skickat sin prislista till Strintzis tillräckligt för att slå fast att sökanden medverkat i avtalet om fastställelse av de priser som angavs i telefaxmeddelandet av den 8 december 1989. Denna tolkning bekräftas av två omständigheter, nämligen för det första att samtliga rederier, däribland sökanden, skrivit under prislistan och för det andra att Strintzis uttryckligen angivit att sökanden godtog de föreslagna priserna, eftersom det inte fanns någon annan möjlig förklaring till varför sökanden beslutade att informera sina konkurrenter om sina priser för år 1990.

50 Sökanden hade sedan länge en framträdande ställning på linjen mellan Patras och Bari, som enligt vad sökanden framhåvt i inledningen till sin ansökan fram till år 1990 endast trafikerades av sökanden. Med hänsyn till denna omständighet är

sökandens argument att den var det rederi som i förväg i detalj hade övervägt vilka priser som borde tillämpas år 1990 på linjen mellan Patras och Bari och som hade informerat de andra rederierna om sin uppfattning om dessa priser endast en bekräftelse av sökandens framträdande roll vid genomförandet av överenskommelsen angående de priser som skulle tillämpas år 1990. Såsom kommissionen har hävdats fräntas således inte sökanden allt ansvar på grund av denna omständighet.

- 51 Sökanden kan inte påstå att det endast rörde sig om riktpriiser, därför att om så hade varit fallet hade sökanden inte behövt misskreditera sig gentemot de andra företag som undertecknade prislistan. Av detta följer att det rörde sig om ett avtal mellan de berörda företagen angående fastställelse av priser och inte endast om ett informationsutbyte dem emellan.
- 52 Vad gäller sökandens påstående att det inte fanns någon skyldighet för de företag som undertecknat prislistan att iaktta denna är det tillräckligt att erinra om att det inte krävs att ett avtal är bindande för att en överenskommelse mellan företag skall anses som ett sådant avtal som är förbjudet enligt artikel 85.1 i fördraget. Det räcker att de aktuella företagen har givit uttryck för sin gemensamma vilja att agera på marknaden på ett bestämt sätt (domarna i de ovannämnda målen *Mayr-Melnhof mot kommissionen*, punkt 65, och *Rhône-Poulenc mot kommissionen*, punkt 120).
- 53 Det framgår dessutom av rättspraxis att de faktiska verkningarna av ett avtal inte behöver beaktas vid tillämpningen av artikel 85.1 i fördraget, om avtalets syfte är att begränsa, hindra eller snedvrیدا konkurrensen inom den gemensamma marknaden (domstolens dom av den 13 juli 1966 i de förenade målen 56/64 och 58/64, *Consten och Grundig mot kommissionen*, REG 1966, s. 429, 496; svensk specialutgåva, volym 1, s. 277, och förstainstansrättens dom av den 15 mars 2000 i de förenade målen T-25/95, T-26/95, T-30/95–T-32/95, T-34/95–T-39/95, T-42/95–T-46/95, T-48/95, T-50/95–T-65/95, T-68/95–T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 och T-104/95, *Cimenteries CBR m.fl. mot kommissionen* REG 2000, s. II-491, punkterna 1120 och 1170).

54 Den omständigheten att de sex berörda företagen undertecknade en prislista avseende olika typer av tjänster som skulle träda i kraft samma dag för alla parter räcker därför för att styrka förekomsten av ett avtal. Under förevarande omständigheter kan sökanden inte med framgång göra gällande att den var ovetande om vilka följder dess underskrift på prislistan skulle få. Sökanden borde ha insett att ett meddelande om de priser sökanden beslutat tillämpa åtföljt av en enhetlig prislista som undertecknats av samtliga konkurrenter och som skulle tillämpas från ett visst datum kunde utgöra en enligt fördraget förbjuden prisöverenskommelse. Det framgår nämligen av rättspraxis att en överträdelse kan anses uppsåtlig utan att företaget behöver ha varit medvetet om att det överträdde förbudet i artikel 85 i fördraget. Det är tillräckligt att företaget inte har kunnat vara okunnigt om att det påtalade uppträdandet hade till syfte eller resultat att begränsa konkurrensen (domstolens dom av den 11 juli 1989 i mål 246/86, Belasco m.fl. mot kommissionen, REG 1989, s. 2117, punkt 41).

2. Telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990

— Parternas argument

55 Sökanden har förnekat att den har mottagit det telefax som Strintzis den 30 oktober 1990 sände till åtta rederier som trafikerade linjerna mellan Grekland och Italien och till vilket bifogats en lista över de priser (i grekiska drakmer och italienska lire) som skulle tillämpas i fråga om nyttofordon på linjerna mellan Patras och Ancona, Patras och Bari samt Patras och Brindisi från den 5 november 1990.

56 Sökanden har dessutom bestridit att detta telefax har ett sådant bevisvärde som det tillmätts av kommissionen. Kommissionen slog nämligen i skäl 130 i beslutet fast att sökanden tillsammans med de andra rederierna till vilka beslutet är riktat hade medverkat i en överenskommelse om fastställelse av priserna för nytto-

fordon för år 1991 som började gälla den 5 november 1990. Kommissionen bortsåg enligt sökanden därigenom från att sökanden redan i början av oktober 1990, det vill säga innan nämnda telefax sändes, hade fastställt och tillkännagivit de priser som skulle tillämpas på nyttofordon under år 1991. Detta framgår av handlingar som sänts till kommissionen (konfidentiella skrivelser som sökanden den 11 oktober 1990 sände till sina samarbetspartners och till transportföretagen).

- 57 Sökanden har i detta hänseende givit följande förklaring till att uppgifter om de priser den avsåg att tillämpa under år 1991 återfanns i en kolumn med rubriken "Bari" i den tabell som bifogats telefaxmeddelandet från Strintzis: Nästan en månad hade förflutit sedan sökanden meddelat sina samarbetspartners dessa priser och eftersom marknaden var relativt öppen för insyn i fråga om rederiernas tillkännagivna priser hade de rederier som trafikerade de andra linjerna underrättats om sökandens priser för nyttofordon av en agent eller ett transportföretag och fört in dem i den ifrågakavande tabellen. Detta påstående är emellertid endast en förklaring och en logisk tolkning av en utomståendes, i förevarande fall Strintzis, handlande och sökanden kunde inte exakt veta varför dess priser hade återgivits i den "prislista" som bifogats ifrågakavande telefax. Sökanden har hävdats att den omständigheten att den "prislista" som bifogats Strintzis telefax av den 30 oktober 1990 inte var daterad inte i sig bevisar något och i synnerhet inte att det hade förekommit något föregående "avtal" om de priser som angavs där.

- 58 Sökanden anser tvärtom att detta telefax visar att det inte fanns något avtal som den kunde ha medverkat i. Enligt sökanden visar den omständigheten att Strintzis i sitt telefax av den 30 oktober 1990 uppmanade sökanden att godkänna innehållet i nämnda telefax att det inte fanns något slutgiltigt avtal mellan sökanden och de andra rederierna. I annat fall hade Strintzis nämligen inte behövt be om sökandens godkännande.

59 Eftersom den prislista som bifogats nämnda telefax inte är daterad anser kommissionen att avtalet kunde ha slutits när som helst innan telefaxmeddelandet avsändes, särskilt som samma prislista och mycket närliggande datum för ikraftträdande anges både i telefaxmeddelandet och i det telex som sökanden sände till sin agent.

— Förstainstansrättens bedömning

60 Strintzis skickade den 30 oktober 1990 ifrågavarande telefax till åtta företag som bedrev färjetrafik mellan Grekland och Italien (Adriatica, Anek, Hellenic Mediterranean Lines, Karageorgis, Minoan, Med Lines, Strintzis och Ventouris Ferries) och gjorde därvid följande uttalande: "Vi översänder den slutliga överenskommelsen om lastbilspriserna. Var vänliga bekräfta ert godkännande av innehållet och vi föreslår att priserna offentliggörs den 1 november och att de som överenskommet börjar gälla den 5 november 1990." En tabell med priser i drakmer och italienska lire för olika kategorier av nyttofordon på linjerna från Patras till Ancona, Bari och Brindisi bifogades detta telefax.

61 Det skall tilläggas att det i skäl 20 i beslutet anges att Minoan den 2 november 1990 sände ett dokument till sina agenter med de nya priser som skulle gälla från och med den 5 november 1990 och uppgav att dessa priser hade godkänts av alla de rederier som trafikerade linjerna mellan Grekland och Italien.

62 Sökanden, som anges som mottagare av telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990 och som logiskt måste anses vara ett av de rederier som trafikerar linjerna mellan Grekland och Italien, kan inte med framgång göra gällande att denna handling inte utgör bevis för dess medverkan i kartellen.

- 63 Sökanden har förnekat att den har mottagit den handling som Minoan sände den 2 november 1990. Det framgår emellertid av själva lydelsen av denna handling, vars existens och äkthet inte har ifrågasatts av sökanden, att sökanden hade godkänt de priser som skulle tillämpas i fråga om nyttofordon samt det datum då de nya prislistorna skulle börja tillämpas.
- 64 Under dessa omständigheter och med hänsyn till att det under tidigare år förekommit liknande överenskommelser kan sökanden inte åberopa den omständigheten att kommissionen inte har något skriftligt bevis för att sökanden efterkom Strintzis uppmaning att bekräfta sitt godkännande av innehållet i ifrågavarande telefax. Det framgår nämligen av rättspraxis att det är fråga om avtal i den mening som avses i artikel 85.1 i fördraget så snart de aktuella företagen har givit uttryck för sin gemensamma vilja att agera på marknaden på ett bestämt sätt (se domstolens domar av den 8 juli 1999 i mål C-49/92 P, kommissionen mot Anic Partecipazioni, REG 1999, s. I-4125, punkt 130, och i mål C-235/92 P, Montecatini mot kommissionen, REG 1999, s. I-4539, punkt 162, förstainstansrättens dom av den 6 april 1995 i mål T-141/89, Tréfileurope mot kommissionen, REG 1995, s. II-791, punkt 95, domen i de ovannämnda förenade målen Cimentieriers CBR m.fl. mot kommissionen, punkt 958, och dom av den 26 oktober 2000 i mål T-41/96, Bayer mot kommissionen, REG 2000, s. II-3383, punkt 67).
- 65 Sökandens argument att den redan tidigare hade fastställt och tillkännagivit sina nya priser skall lämnas utan avseende av samma skäl som angivits ovan vid bedömningen av bevisvärdet av telefaxmeddelandet av den 8 december 1989. Att den prislista som sänts inte var daterad skulle kunna tolkas som ett indicium på att överenskommelsen slutits tidigare. Ett indicium på att det förelegat ett avtal utgörs av den omständigheten att de båda prislistorna som skulle tillämpas på nyttofordon under år 1991, det vill säga den prislista som sökanden påstår sig ha fastställt självständigt (konfidentiella skrivelser som sökanden den 11 oktober 1990 sände till sina samarbetspartners och till transportföretagen) och den prislista som bifogats det telefax som Strintzis den 30 oktober sände till samtliga företag, inte bara innehöll identiska priser utan dessutom även skulle börja tillämpas vid i stort sett samma datum (slutet av oktober/början av november respektive den 5 november).

3. Telefaxmeddelandet av den 25 februari 1992

— Parternas argument

66 Sökanden har tillbakavisat den tolkning kommissionen gjorde i beslutet (skäl 131) av det telefax som ETA den 25 februari 1992 sände till Minoan. Kommissionen ansåg att detta telefax bevisade att sökanden medverkat i ett avtal om fastställelse av de priser som skulle tillämpas på nyttofordon under år 1992 på linjen mellan Patras och Bari. Enligt sökanden rör det sig enbart om en intern handling från utomstående företag som varken hade sänts till sökanden eller på något annat sätt meddelats denna. ETA uttryckte i telefaxmeddelandet sin oro över sökandens beslut att utvidga sin verksamhet till linjen mellan Patras och Ortona. Denna handling rörde inte sökanden utan andra rederier som studerade de priser som sökanden fastställt och tillkännagivit för att eventuellt anpassa sina egna priser. Sökanden anser att innehållet i detta telefax tvärtom visar riktigheten av sökandens påståenden att den förde en självständig prispolitik på den linje som trafikerades av sökandens fartyg och att sökanden inte hade någon anledning att sluta avtal eller samarbeta med rederier som trafikerade andra linjer. Sökanden har slutligen i andra hand påpekat att, även om det skall anses styrkt att den medverkat i ett prisavtal, det framgår av detta telefax att denna medverkan helt säkert upphörde från år 1992.

67 Sökanden har tillagt att det av såväl en bokstavstolkning som av en teleologisk tolkning av ifrågavarande mening, jämförd med telefaxets övriga lydelse, framgår att ETA inför Minoan uttryckte sin oro över linjens affärsmässiga livskraft och över sökandens policy beträffande linjen till Ortona så att Minoan kunde utforma sin egen policy därefter och besluta om företaget skulle sätta in ett fartyg på linjen till Ortona eller ej och, i förekommande fall, vilka priser som då skulle tillämpas. Sökanden har dessutom gjort gällande att även om ETA använde formuleringen "[v]i har redan börjat diskutera frågan" angavs emellertid varken med vem dessa diskussioner inletts eller syftet med dem.

- 68 Sökanden har slutligen hävdad att de uppgifter som ETA gav Minoan rörde prislistan avseende linjerna till Bari, Ortona och Ancona, det vill säga de priser som faktiskt gällde och som tillämpades på de ifrågavarande linjerna. ETA hade till denna prislista fogat sina förslag till priser på linjen till Ortona. När kommissionen gav uttrycket "gällande prislista" innebörden "avtalat pris", var det en godtycklig tolkning som snedvred den verkliga innebörden av uttrycket "gällande", som betyder "som är giltig" eller "som tillämpas".
- 69 Kommissionen har anfört att nämnda handling, med hänsyn till att avtalet angående prislistan för linjen mellan Patras och Bari redan existerade, visar att diskussioner om prispolitiken på linjen till Ortona hade inletts med sökanden. Kommissionen har påpekat att det tydligt framgår av denna handling att prispolitiken på linjen mellan Patras och Bari inte behövde diskuteras, eftersom en avtalad prislista redan tillämpades på denna linje, och eftersom ansträngningarna nu koncentrerades på en ny fråga, nämligen sökandens initiativ på linjen till Ortona, vilket redan var föremål för diskussioner.

— Förstainstansrättens bedömning

- 70 Ifrågavarande handling är ett telefax av den 25 februari 1992 i vilket Minoans ende agent, ETA, informerade Minoans huvudkontor på följande sätt:

"Vi har nöjet att informera er om den senaste utvecklingen i fråga om linjerna till Italien.

Företaget Ventouris har satt in sitt nya fartyg Polaris på den nya linjen mellan Patras och Ortona. Fartygets kapacitet är 150 lastbilar.

Företaget Karageorgis har satt in ett chartrat fartyg, Nordboard, med en kapacitet på 100 lastbilar på linjen mellan Patras och Ancona.

Det är följaktligen tydligt att denna linje redan trafikeras av ett anmärkningsvärt tonnage och att vi står inför en svår övergångsperiod.

Vi hoppas kunna successivt sätta in Marilia och Noromorg och det är därför vi koncentrerar våra ansträngningar på den tariffpolitik som skall tillämpas av företaget Ventouris på Ortonalinjen.

Vi har redan börjat diskutera frågan.

För att göra saker och ting tydligare ger vi er de gällande priserna på Bari, Ortona och Ancona och våra egna förslag till priser på Ortona.

...

Vi håller er underrättade om all vidare utveckling.”

- 71 Sökanden har anfört att denna handling inte i sig bevisar att sökanden deltagit i en samverkan avseende linjen mellan Patras och Bari eller att samverkan avseende linjen från Patras till Bari respektive Brindisi fortsatte.
- 72 Det skall emellertid påpekas att kommissionen, såsom framgår av skäl 28 i beslutet, inte åberopade denna handling som ett bevis för sökandens deltagande i samverkan utan som ett tecken på att "överenskommelsen om att behålla skillnaderna mellan tarifferna på de olika linjerna mellan Grekland och Italien fortsatte att gälla under 1992". Kommissionen har således inte använt denna handling som bevis för sökandens deltagande i samverkan utan som bevis för att samverkan fortsatte. Förstainstansrätten skall därför inte inom ramen för prövningen av förevarande grund bedöma huruvida denna handling utgör bevis för sökandens medverkan i överenskommelsen.
- 73 Vad gäller frågan huruvida denna handling bevisar att samverkan avseende linjen mellan Patras och Bari fortsatte, vilket kommissionen indirekt hävdade i skäl 28 i beslutet, skall det konstateras att ETA informerade Minoan om "de gällande priserna på Bari, Ortona och Ancona". Priserna på linjerna till Bari och Ancona är identiska med de priser som de berörda företagen, däribland sökanden, hade tillämpat under år 1990, vilket framgår av telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990 som bedömts ovan. Under dessa omständigheter hade kommissionen fog för att anse att om frågan om vilka priser som skulle tillämpas på linjen mellan Patras och Bari inte berördes i telefaxmeddelandet av den 25 februari 1992 berodde detta på att kartellen fortfarande existerade.
- 74 Av detta följer att denna handling, såsom kommissionen hävdade i skäl 28 i beslutet, kunde anses som bevis för att samverkan avseende linjen mellan Patras och Bari fortsatte under år 1992.

4. Telexmeddelandet av den 24 november 1993 och mötet som hölls samma dag

— Parternas argument

75 Sökanden har åberopat det telex som ETA sände till Minoan den 24 november 1993 och har inledningsvis påpekat att den inte har mottagit detta telex. Sökanden har vidare understrukit att kommissionen, på grundval av detta telex, i beslutet felaktigt påstod att sökanden deltog i en överenskommelse om fastställelse av priser för nyttofordon under år 1993 och fram till juli 1994. Sökanden har vidhållit att den från år 1992 förde en självständig prispolitik som för år 1993 grundades på uppfattningen att sökanden skulle kunna bemästra inflationen om den höjde sina priser med fem till tio procent. Med hänsyn till öppenheten på marknaden i fråga om priser och eftersom sökanden ansåg att prishöjningar med de ovannämnda procentsatserna skulle ge upphov till kraftiga reaktioner från de andra rederierna på marknaden, i synnerhet som sökanden var ett litet företag, bestämde emellertid sökanden självständigt att höja sina priser med 15 procent, i syfte att förekomma de andra rederierna som inriktade sig på ännu större höjningar.

76 Sökanden har inte förnekat att den deltog i det möte som hölls den 24 november 1993 och till vilket det hänvisas i ovannämnda telex. Sökanden har emellertid gjort gällande att den informerade de andra företag som var närvarande om att den redan fastställt sin prispolitik och att den uppgav vilka prishöjningar den avsåg att genomföra på linjen mellan Patras och Bari beträffande nyttofordon för att därefter lämna mötet innan en överenskommelse nåddes. Sökanden klargjorde sålunda för de andra rederierna att den motsatte sig eventuella överenskommelser eller överläggningar av detta slag.

77 Sökanden har vidare tillbakavisat kommissionens slutsats av detta telex beträffande det datum då den påstådda överenskommelsen skulle börja gälla. Eftersom det möte då överenskommelsen påstås ha slutits ägde rum den 24 november 1993 anser sökanden att kommissionen, även om det skulle anses

styrkt att sökanden deltog i nämnda överenskommelse, inte under några omständigheter kunde hävda, såsom den gjorde i skälen 128 och 154 i beslutet, att sökanden deltog i ett "avtal" om fastställelse av de priser som skulle gälla för nyttofordon under hela år 1993. Sökanden har härvid hänvisat till telexmeddelandets postskriptum i vilket det angavs att "14 företag kom fram till en tillfredsställande lösning som iaktas utan att ett avtal är nödvändigt". Sökanden anser att denna formulering är så vag att den inte kan anses som ett bevis för att sökanden medverkat till en sådan "tillfredsställande lösning" eller i något som helst "avtal". Sökanden har slutligen betonat att det av ifrågavarande telex varken framgår vilka parterna i den "tidigare överenskommelsen" var, under vilken period den gällde eller när den upphörde att gälla.

- 78 Kommissionen anser att det framgår av denna handling att det under mötet den 24 november 1993, i vilket sökanden uttryckligen har medgivit att den deltog, diskuterades prishöjningar på 15 procent och att en överenskommelse slutligen nåddes.

— Förstainstansrättens bedömning

- 79 ETA sände telexmeddelandet av den 24 november 1993 till Minoan i syfte att informera företaget om resultaten av ett möte samma dag mellan ett flertal rederier. Mötet avsåg justeringen av de priser som år 1994 skulle tillämpas på linjerna från Patras till Ancona, Brindisi respektive Bari. ETA gjorde följande uttalande i detta telex:

"Vi har nöjet att meddela er att vi på dagens möte nådde en överenskommelse om en justering av fordonstariffen med omkring 15% ... som skall träda i kraft med omedelbar verkan den 16 december 1993.

Vi är mycket nöjda eftersom vi började med problemet med kollapsen för den förra överenskommelsen på grund av motståndet från Kosma-Giannatou och Ventouris A., vi förbättrade situationen bit för bit och övervann 5 till 10% (Strintzis, Ventouris G. och Adriatica) och kom till sist fram till ovannämnda procentsats.

Vi bekräftar att vi inte tror att denna höjning kommer att få negativa följder för mängden passagerare eller gods.

Dessutom bilade vi de olika konflikter som, som du vet, finns om skillnaderna mellan de olika hamnarna.

Vi är verkligen mycket nöjda med tanke på att detta i 1993 års produktionssiffror kommer att ge vårt företag en omedelbar avkastning från nya nettointäkter på omkring 600 000 000 [drakmer] årligen.

...

PS. Vi hoppas att denna överenskommelse bidrar till att en liknande överenskommelse (med avseende på prisskyddet) kan uppnås under mötet nästa vecka mellan företrädare för rederier på Kreta (de två företrädarna för dessa rederier var närvarande i dag) och att vi på nytt kan nå samma framgång som vi har nått med 14 företag (som inte har något annat gemensamt) och som iakttar denna överenskommelse utan att ett avtal är nödvändigt. Vi beklagar om vi förefaller auktoritära, men detta är sanningen, eftersom mycket pengar har förlorats på grund av den ohämmade konkurrensen på Kreta och det vore beklagligt om de vinster som har uppnåtts utomlands skall användas till att kompensera dessa förluster med en motsvarande procentsats.

...”

- 80 Detta telex visar att vissa av rederierna som trafikerar linjerna mellan Grekland och Italien (sannolikt 14 rederier) sammanträffade den 24 november 1993 för att söka nå en överenskommelse om justeringen av de priser som skulle tillämpas under år 1994. Denna handling visar att det gjordes försök att nå en gemensam vilja mellan vissa rederier i fråga om hur de skulle agera på marknaden.
- 81 Förstainstansrätten konstaterar att sökanden har medgivit att den deltog i detta möte. Sökanden har ändå hävdat att den därvid endast uppgav för de andra företag som var närvarande att den redan informerat dem om sin prispolitik och att den uppgav vilka prishöjningar den avsåg att genomföra på linjen mellan Patras och Bari beträffande nyttofordon för att därefter lämna mötet innan en överenskommelse nåddes. Sökanden anser att den därmed klargjorde för de andra rederierna att den motsatte sig eventuella överenskommelser eller överläggningar av detta slag.
- 82 Sökanden har emellertid inte förebringat någon bevisning till stöd för dessa påståenden. Det finns inte några uppgifter som tyder på att sökanden lämnade mötet innan en överenskommelse nåddes eller att den inför de andra företag som deltog i mötet visade att den motsatte sig denna typ av överenskommelser eller överläggningar. Det skall dessutom påpekas att detta möte ägde rum efter andra möten och skriftväxlingar angående samma frågor i vilka sökanden, enligt ifrågavarande handling, också hade deltagit.
- 83 Det kan under dessa omständigheter inte ifrågasättas att sökanden i strid med bestämmelserna i artikel 85.1 i fördraget medverkat i ett avtal om justering av de priser som skulle tillämpas beträffande nyttofordon under år 1994.
- 84 Genom denna handling vederläggs sökandens påstående att den endast hade informerat de andra företagen om det beslut som den redan självständigt fattat och att den därefter dragit sig ur de omtvistade förhandlingarna. I denna handling

berörs nämligen ”problemet med kollapsen för den förra överenskommelsen på grund av motståndet från Kosma-Giannatou och Ventouris A.”, och därefter anges att ”vi förbättrade situationen bit för bit och övervann 5 till 10% (Srintzis, Ventouris G. och Adriatica)”. Av de ovannämnda utdragen framgår att diskussioner och förhandlingar har ägt rum under vilka det förekom vissa motsättningar och viss oenighet som har kunnat övervinnas och att en överenskommelse har nåtts. Sökanden har slutligen inte bestridit att den uttryckligen omnämndes som ett av de företag som ursprungligen gav uttryck för en annan uppfattning och som under diskussionernas gång godtog den procentuella höjning av de ifrågakvarande priserna som samtliga företag till slut gick med på.

85 Förstainstansrätten lämnar likaledes utan avseende sökandens argument att den handlade självständigt och att den tidigare ensidigt hade beslutat att höja priserna med 15 procent. Telexmeddelandet är tillräckligt tydligt formulerat för att visa att diskussioner hade ägt rum och att sökanden aktivt hade deltagit i dessa.

86 Det framgår dessutom av detta telex att det redan före mötet i november 1993 fanns en överenskommelse som fortsatte att gälla. I postskriptumet i denna handling berörs nämligen den överenskommelse som 14 företag iakttog utan att det krävdes ett avtal. Kommissionen kunde under dessa omständigheter anse att sökanden, som omnämns bland de företag som redan vid mötet givit uttryck för sin ståndpunkt, var ett av de 14 företag som tidigare hade följt överenskommelsen under år 1993. Sökanden kan inte åberopa att det inte klart angavs i telexmeddelandet vilka och hur många företag som slutit den ”tidigare överenskommelsen” eller under vilken period den gällde.

87 Även om sökanden inte beaktade de parametrar som förhandlats vid mötet då den fastställde sin prispolitik hade kommissionen fog för att anse att sökanden hade åsidosatt artikel 85.1 i fördraget.

- 88 De argument som sökanden framfört leder inte till någon annan slutsats.
- 89 Sökanden kan inte stödja sig på den omständigheten att ETA i denna handling nämnde att den tidigare överenskommelsen inte hade varit lika framgångsrik som väntat. Det framgår nämligen av rättspraxis att de faktiska verkningarna av ett avtal inte behöver beaktas vid tillämpningen av artikel 85.1 i fördraget, om avtalets syfte är att begränsa, hindra eller snedvrیدا konkurrensen inom den gemensamma marknaden (domarna i de ovannämnda förenade målen Consten och Grundig mot kommissionen, och Cimenteries CBR m.fl. mot kommissionen, punkterna 1120 och 1170).
- 90 Att sökanden deltog i överläggningar som hade ett konkurrensbegränsande syfte utgör dessutom en överträdelse oavsett om sökanden frivilligt deltog i nämnda överläggningar eller om den, såsom den har påstått, gjorde det mot sin vilja (domarna i de ovannämnda målen Mayr-Melnhof mot kommissionen, punkt 135, och Tréfileurope mot kommissionen, punkterna 58 och 71).
- 91 Att nämnda telex inte var riktat till sökanden och att sökanden heller inte omnämndes däri medför inte att dessa slutsatser ifrågasätts. De handlingar som kommissionen påträffat vid en undersökning i andra anklagade företags lokaler kan nämligen användas som bevis mot sökanden (se, för ett liknande resonemang, förstainstansrättens dom av den 24 oktober 1991 i mål T-3/89, Atochem mot kommissionen, REG 1991, s. II-1177, punkterna 31–38). Att ett företag inte nämns i en handling som avser ett avtal betyder inte att företaget inte har medverkat i detta avtal, om denna medverkan redan har bevisats genom andra handlingar och om den omständigheten att företaget inte nämns inte kan kasta något nytt ljus över de skriftliga bevis som kommissionen har åberopat för att styrka företagets medverkan i avtalet (domen i de ovannämnda förenade målen Cimenteries CBR mot kommissionen, punkterna 1390 och 1391).

92 Sökanden har anfört att den inte visste att endast den omständigheten att företaget deltog i mötet kunde anses strida mot artikel 85.1 i fördraget. Det skall i detta hänseende erinras om att en överträdelse av gemenskapens konkurrensregler kan anses uppsåtlig utan att företaget behöver ha varit medvetet om att det överträdde förbudet i artikel 85.1 i fördraget. Det är tillräckligt att företaget inte har kunnat vara okunnigt om att det påtalade uppträddandet hade till syfte eller resultat att begränsa konkurrensen inom den gemensamma marknaden (förstainstansrättens dom av den 2 juli 1992 i mål T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mot kommissionen, REG 1992, s. II-1931, punkt 157; svensk specialutgåva, volym 13, s. 1, och av den 14 maj 1998 i mål T-310/94, Gruber +Weber mot kommissionen, REG 1998, s. II-1043, punkterna 249 och 259).

93 Det följer av det ovan anförda att kommissionen hade fog för att anse att de handlingar som bedömts ovan utvisade att sökanden deltagit i en konkurrensbegränsande samverkan avseende linjen mellan Patras och Bari.

94 De andra argument som sökanden framfört och som förstainstansrätten skall bedöma nedan vederlägger inte denna slutsats.

5. Argumenten avseende telexmeddelandet av den 7 januari 1993

95 Sökanden har oriktigt kritiserat kommissionen för att den inte beaktade vissa handlingar som bevisade att sökanden inte kunde hållas ansvarig. Sökanden har i detta hänseende åberopat det telex som Minoan den 7 januari 1993 sände till de övriga rederier som trafikerade linjen mellan Patras och Ancona (Anek, Karageorgis och Strintzis) och har härvid i synnerhet hänvisat till uttalandet angående "ändlösa diskussioner" med rederierna på de andra linjerna, vilket visade att sökanden inte ville och inte hade någon anledning att delta i överläggningar i syfte att nå en prisöverenskommelse. Detta telex är enligt sökanden en av många handlingar som visar att ifrågavarande "avtal" endast angick de rederier som trafikerade linjen mellan Patras och Ancona och inte rederierna på de sydligare linjerna.

- 96 I ett telex daterat den 7 januari 1993 som Minoan sände till Strintzis, Anek och Karageorgis för att föreslå en justering av fordonspriserna på linjerna mellan Grekland och Italien anges följande: "Vårt beslut att gå vidare till en överenskommelse med er om justeringen utan att först överlägga med företagen på de andra linjerna till Italien bygger på en önskan att undvika de ändlösa diskussioner som skulle bli följden om vi gav oss in på sådana överläggningar. Vi tror att de andra företagen kommer att se positivt på denna gemensamma överenskommelse ... I annat fall tror vi att förlusten av kunder till andra billigare hamnar inte kommer att överstiga prishöjningen på 15 procent. ... Vi avvaktar ert godkännande." Till denna handling fogades en tabell över de föreslagna priserna.
- 97 Det framgår av detta telex att Minoan ville förhandla direkt med sina främsta konkurrenter på linjen mellan Patras och Ancona, det vill säga Strintzis, Anek och Karageorgis, och hålla de rederier som trafikerade de andra linjerna, såsom sökanden, utanför förhandlingarna. Denna handling bevisar således inte i sig att sökanden och de övriga rederier som trafikerade linjen från Patras till Bari respektive Brindisi deltog i de omnämnda ansträngningarna att justera priserna.
- 98 Det framgår emellertid inte av detta telex att de berörda företagen (telex-meddelandets avsändare och mottagare) föredrog att de andra företagen, det vill säga de rederier som trafikerade de andra linjerna till Italien, stod utanför ansatserna till ifrågavarande prisjustering. Detta telex visar tvärtom att Minoan var helt förvissat om att "de andra företagen kommer att se positivt" på denna gemensamma överenskommelse. Att Minoan i sitt telex betonade att företaget ville undvika "ändlösa diskussioner" med de rederier som trafikerade de andra linjerna till Italien bevisar inte att sökanden inte medverkade i kartellen eller att den inte ville eller inte hade någon anledning att delta i diskussioner. Även om det genom detta telex visserligen inte kan anses bevisat att rederierna på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi deltagit i en överenskommelse om prisjustering, visar uttalandet avseende de ändlösa diskussionerna med de rederier som trafikerar de andra linjerna till Italien att förhandlingar med ett konkurrenshämmande syfte hade ägt rum under år 1992. Detta telex utgör dessutom ett indicium på att Minoan och andra rederier på linjen mellan Patras och Ancona

hade för avsikt att uppmana rederierna på de andra linjerna att följa den prisjustering som beslutats avseende linjen mellan Patras och Ancona.

6. Argumentet avseende lagstiftningen och de grekiska myndigheternas politik

99 Förstainstansrätten godtar inte sökandens argument med avseende på den grekiska lagstiftningen och rederiernas föregivna behov av att utbyta information om sina priser för att förvissa sig om att de i enlighet med regeringens krav var rimliga. Det finns nämligen inte någon rättslig skyldighet i detta hänseende.

100 Ministeriet för handelsflottan besvarade genom en skrivelse av den 23 december 1994, till vilken kommissionen hänvisade i skäl 101 i beslutet, kommissionens skrivelse av den 28 oktober 1994 och gjorde därvid följande uttalande:

”...

Jag har inte några särskilda kommentarer i fråga om Strintzis Lines promemoria förutom att jag önskar klargöra att ministeriet inte ingriper i rederiernas prissättningspolicy avseende de internationella linjerna. Ministeriet ingriper endast i fastställandet av priser på förbindelserna mellan grekiska hamnar.

Såsom jag klargjorde redan vid vårt möte i september är farleden mellan hamnarna på Greklands västkust och hamnarna på Italiens ostkust av yttersta vikt såväl för Grekland som för gemenskapen därför att den är den enda väsentliga direktförbindelsen mellan Grekland och resten av Europeiska unionen.

Det ligger följaktligen både i vårt nationella intresse och i gemenskapens intresse att sjöförbindelsen mellan Grekland och Italien upprätthålls året runt, för att underlätta import och export samt passagerartrafik. Som Ni förstår ligger det dessutom i vårt intresse att priserna är konkurrenskraftiga men också att de fastställs till en sådan nivå att transportkostnaderna hålls nere så att grekisk import och export är konkurrenskraftiga på de europeiska marknaderna.

Jag måste tillstå att jag med avseende på Er specifika fråga inte har funnit något i Srintzis promemoria som får mig att dra denna slutsats.

Jag är säker på att det rör sig om ett missförstånd. Det är otänkbart och helt uteslutet att ministeriet skulle hota med att återkalla trafikillstånd avseende nationella hamnar om rederierna vägrar att komma överens om priser på de internationella förbindelserna.

Såsom Ni kan se av bifogad lagtext åtföljs det trafikillstånd som ministeriet utfärdar för inrikeslinjerna av vissa skyldigheter (året-runt-trafik, turtäthet etc.). Om dessa skyldigheter inte uppfylls kan ministeriet återkalla trafikillståndet. Dessutom fastställs priserna regelbundet genom ministerbeslut. Denna specifika lagstiftning har återverkningar på de rederier som innehar trafikillstånd avseende inrikesdelen av sträckan mellan Grekland och Italien (Patras-Igoumenitsa-Korfu). ...”

101 Ställföreträdande ständiga representanten för Republiken Grekland vid Europeiska gemenskaperna gjorde följande uttalande i en skrivelse av den 17 mars 1995 som kommissionen hänvisade till i skäl 103 i beslutet och genom vilken kommissionens skrivelse av den 13 januari 1995 besvarades:

”1. Den grekiska regeringen fäster stor vikt vid att sjöförbindelsen mellan hamnarna på Greklands västkust (särskilt Patras, Igoumenitsa och Korfu) och de italienska hamnarna Ancona, Bari, Brindisi och Trieste utvecklas utan störningar.

...

Att regelbundna förbindelser upprätthålls året runt utan avbrott i båda riktningar mellan de grekiska och italienska hamnarna är av avgörande betydelse för att utvecklingen av grekisk import och export skall underlättas och garanteras, vilket i vidare bemärkelse även har betydelse för gemenskapshandeln i dess helhet.

Den grekiska regeringen, och särskilt ministeriet för handelsflottan som utarbetar den nationella sjöfartspolitiken, verkar därför för att förbindelsen mellan Grekland och Italien skall fortsätta att fungera normalt.

Vi anser följaktligen att transporttjänsterna på denna linje utgör tjänster av allmänt intresse för vårt land. Ni kan därför förstå att den grekiska regeringens främsta målsättning är att denna linje skall vara livskraftig och att med alla medel förebygga priskrig som skulle kunna hindra den normala export- och importhandeln liksom passagerar- och fordonstrafiken. Jag betonar att vår

främsta målsättning är att säkerställa att denna linje trafikeras året runt och utan avbrott på grund av priskrig.

2. Behöriga direktorat inom ministeriet för handelsflottan har, mot bakgrund av dessa konstateranden och de ställningstaganden som följer därav, fattat beslut i syfte att på det mest lämpliga sättet reglera fordonstransporten beroende på säsong. Följaktligen har åtgärder vidtagits för att garantera att ett visst antal platser alltid finns tillgängliga för fordon för godstransport på fartygen för passagerar- och fordonstransport så att fartygens bildäck inte endast fylls med personfordon, särskilt under sommarmånaderna när passagerartrafiken är som mest intensiv. Det har på detta sätt varit möjligt att upprätthålla varutransporterna så att marknaden försörjs normalt.

Det fästs även vikt vid att fartygens rutten noga följs för att undvika förseningar, men även för att tillse att fartygens anlöps hamnar är lämpligt utrustade så att fartygens säkerhet garanteras och servicen till passagerare och för fordon förbättras.

3. Jag önskar klargöra att ministeriet för handelsflottan, i egenskap av kontrollmyndighet i sjöfartsfrågor, i fråga om de fraktavgifter som rederierna tillämpar på kustfarten, endast fastställer priserna avseende inrikes kustfart. Med avseende på internationella linjer fastställs priserna på sträckan mellan Grekland och Italien fritt av rederierna som trafikerar den, även då fartygen på en sådan linje anlöper grekiska hamnar (till exempel linjen Patras-Korfu-Ancona) och även om det i fråga om denna sträcka tillämpas en godkänd prislista. Det är riktigt att det totala biljettpriset till den slutliga bestämmelseorten i Italien påverkas — indirekt och delvis — av det pris som staten fastställt för den del av transporten som äger rum i Grekland.

Ministeriet för handelsflottan uppmanar rederierna att hålla priserna på överfarter till utlandet— vilka rederierna, såsom jag redan har påpekat, fastställer fritt — på en låg och konkurrenskraftig nivå och att under alla omständigheter undvika att de årliga prishöjningarna överstiger inflationen. Greklands intressen kräver nämligen att vår export är konkurrenskraftig och att import sker till så lågt pris som möjligt. Bortsett från dessa krav får rederierna fastställa sina priser med hänsyn till sina egna affärsmässiga och ekonomiska kriterier.

Denna frihet begränsas genom den grekiska lagstiftningen om den leder till en illojal konkurrens. Lag nr 4195/1929 (se bifogad kopia) syftar mer specifikt till att hindra illojal konkurrens mellan rederier som trafikerar linjer mellan Grekland och utlandet. Enligt denna lag förbjuds bland annat orimligt låga priser, att fartyg som trafikerar samma linje avgår samtidigt från samma hamn, och det påbjuds att de hamnar som anges i turlistan skall anlöpas (utom i vissa fall av force majeure— artikel 3). Ministeriet för handelsflottan kan vid illojal konkurrens fastställa minimi- och maximipriser (artikel 4). Ministeriet uppmanar därvid informellt rederierna att hålla priserna på en låg nivå och att undvika årliga prishöjningar som överstiger inflationen.

4. Jag fann det nödvändigt att göra dessa klargöranden för att visa att sjöförbindelsen mellan Patras och Italien, som inrättats genom privata initiativ helt utan statligt bistånd, utan avbrott måste upprätthållas för att de fartyg som trafikerar denna linje skall kunna fortsätta att tillhandahålla det som jag kallar tjänster av allmänt intresse för Grekland, eftersom denna sjöförbindelse är den enda direkta förbindelsen med de övriga länderna i Europeiska unionen.

5. Jag vill slutligen påpeka att det följer av reglerna för utfärdande och återkallelse av trafik tillstånd, som endast krävs för förbindelserna inom Grekland, att ministeriet för handelsflottan kan återkalla detta tillstånd om rederiet inte uppfyller de skyldigheter som anges däri (avseende till exempel upprätthållande av de angivna förbindelserna utan undantag, årlig dockningsperiod, iakttagande av angiven turtäthet.”

- 102 Även om det i dessa båda skrivelser från de grekiska myndigheterna betonas att en regelbunden sjöförbindelse mellan Grekland och Italien är en fråga av nationellt intresse, bekräftas genom dessa skrivelser att det varken av grekisk lagstiftning eller av de grekiska myndigheternas politik följer ett krav på att rederierna träffar överenskommelser om priserna på de internationella linjerna.
- 103 Det framgår visserligen av de upplysningar som de grekiska myndigheterna givit kommissionen att en av deras främsta målsättningar är att säkerställa en regelbunden sjöförbindelse året runt med Italien och att de också fruktade de skadliga verkningarna av illojal konkurrens, till exempel ett eventuellt priskrig. Det är likaså klarlagt att ministeriet för handelsflottan enligt lag har befogenhet att fastställa minimi- och maximipriser i syfte att undvika sådan illojal konkurrens. Även under sådana omständigheter är emellertid all samordning av prissättningen förbjuden, eftersom alla företag förblir fria att självständigt fastställa sina priser med iakttagande av nämnda minimi- och maximipriser. Genom upplysningarna i de ovannämnda skrivelserna bekräftas dessutom att de rederier som trafikerar färjelinjerna mellan Grekland och Italien fritt fastställer priserna på dessa linjer. Det är likaså mot bakgrund av dessa upplysningar ovedersägligt att ministeriet för handelsflottan, i syfte att garantera den grekiska exportens konkurrenskraft och säkerställa att importen sker till rimligt pris, inte har uppmanat rederierna att höja sina priser i samråd utan endast att bibehålla priserna på en låg och konkurrenskraftig nivå och att under alla omständigheter undvika att de årliga prishöjningarna överstiger inflationen.
- 104 De rederier som trafikerade nämnda linjer var följaktligen uppenbart självständiga att fastställa sin prispolitik och de har således alltid omfattats av konkurrensreglerna. Det framgår klart av nämnda skrivelser att en fullständig tillämpning av konkurrensreglerna och därmed av förbudet mot prisöverenskommelser enligt artikel 85.1 i fördraget enligt de grekiska myndigheternas uppfattning varken rättsligt eller i praktiken hindrade rederierna från att fullgöra de uppgifter som de tilldelats av den grekiska regeringen. Det saknar därför betydelse för tillämpningen av artikel 85 i fördraget att den ständiga representationen för Republiken Grekland i skrivelsen av den 17 mars 1995

karakteriserade trafiken på linjerna mellan Grekland och Italien som "tjänster av allmänt intresse". Av samma skäl saknas det anledning att pröva huruvida kommissionen hade fog för att tillbakavisa argumentet att de företag som avses i beslutet enligt gemenskapsrätten skulle anses som "företag som anförtrots att tillhandahålla tjänster av allmänt ekonomiskt intresse", i den mening som avses i artikel 90.1 i EG-fördraget (nu artikel 86.2 EG).

105 Upplysningarna i dessa skrivelser bekräftar att sökanden inte med framgång kan göra gällande att samspelet mellan de olika faktorer som påverkade priserna på den internationella delen av linjerna mellan Grekland och Italien hade medfört att företagets möjligheter att självständigt planera och fastställa sin prispolitik hade begränsats. Genom dessa upplysningar bekräftas att det grekiska ministeriet för handelsflottan ingrep vid fastställelse av rederiernas priser på de internationella linjerna endast i syfte att informellt uppmana dem att hålla priserna på en låg nivå och att undvika årliga prishöjningar som översteg inflationen. Mot bakgrund av att de grekiska myndigheterna intog ett sådant förhållningssätt är det uppenbart att fanns utrymme för en konkurrens som kan förhindras, begränsas eller snedvridas genom företagets eget agerande.

106 Talan skall mot bakgrund av det ovan anförda inte bifallas på den första grunden.

Den andra grunden: huruvida kommissionens undersökning på ETA:s kontor var rättsstridig

Parternas argument

107 Sökanden har betonat att kommissionen har erhållit de handlingar som låg till grund för dess slutsatser på ett rättsstridigt sätt, eftersom de påträffades under en

undersökning som kommissionens tjänstemän genomförde i juli 1994 på ett visst företags kontor (ETA) med stöd av en undersökningsfullmakt som utfärdats avseende ett annat företag, nämligen Minoan. Eftersom ETA inte är samma juridiska person som Minoan utan endast företagets allmänna företrädare och eftersom kommissionens tjänstemän inte hade någon fullmakt att inspektera ETA:s kontor var den undersökning som genomfördes där rättsstridig och de handlingar och uppgifter som därvid påträffades hade erhållits på ett rättsstridigt sätt. Dessa handlingar och uppgifter kan följaktligen inte beaktas som bevis mot sökanden.

- 108 Kommissionen har inledningsvis påpekat att sökandens påstående att de handlingar som kommissionen grundat sig på härrör från den undersökning som genomförts på ETA:s kontor är svävande och oriktigt. Endast två av de fyra handlingar som sökanden nämnt i sin ansökan härrör nämligen från undersökningen på ETA:s kontor. De två andra hade bifogats de inlagor som Anek sänt till kommissionen. Det telex av den 22 oktober 1991 som omnämns i skäl 131 i beslutet hade bifogats Strintzis svar på kommissionens begäran om upplysningar (meddelandet om anmärkningar, skäl 23, fotnot 19).
- 109 Kommissionen anser under alla omständigheter att sökandens argument skall lämnas utan avseende och den har gjort gällande att den omständigheten att ett företag är en självständig och separat juridisk person inte innebär att det är omöjligt att detta företags uppträdande tillskrivs ett annat företag. I gemenskapens konkurrensrätt skall nämligen ett ekonomiskt i stället för ett rent juridiskt synsätt tillämpas.
- 110 Kommissionen har anfört att det som är av betydelse i förevarande fall är att ETA, som var Minoans exklusiva generalagent, agerade i Minoans namn och för Minoans räkning (skäl 136 i beslutet) och att ETA med stöd av avtalen mellan de båda företagen företrädde Minoan inför alla nationella och internationella myndigheter liksom inom grekiska redareföreningen.

Förstainstansrättens bedömning

- 111 Sökanden har genom denna grund i huvudsak gjort gällande att kommissionen på ett rättsstridigt sätt har inhämtat de bevis som ligger till grund för beslutet, eftersom den har erhållit dessa bevis vid en undersökning på kontor som tillhörde ett företag till vilket beslutet om undersökning inte var riktat. Sökanden har anfört att kommissionen genom detta handlande överskred sina befogenheter att utföra undersökningar och åsidosatte artikel 18 i förordning nr 4056/86 och allmänna rättsprinciper.
- 112 Denna grund skall prövas mot bakgrund av de principer som styr kommissionens befogenheter att utföra undersökningar och de faktiska omständigheterna i förevarande mål.

A — Kommissionens befogenheter att utföra undersökningar

- 113 Det framgår av sextonde skälet i förordning nr 4056/86 att lagstiftaren ansåg att denna förordning borde ange vilka ”beslutsbefogenheter och påföljder som behövs för att säkerställa efterlevnaden av förbuden i artikel 85.1 och 86 [i fördraget] samt villkoren för tillämpning av artikel 85.3”.
- 114 Kommissionens befogenheter att utföra undersökningar på plats anges specifikt i artikel 18 i förordning nr 4056/86, vilken har följande lydelse:

”Artikel 18

Kommissionens befogenheter att utföra undersökningar

1. När kommissionen fullgör de uppgifter som åligger den enligt denna förordning får den företa alla nödvändiga undersökningar av företag eller sammanslutningar av företag.

De av kommissionen bemyndigade tjänstemännen har därför befogenhet att

- a) granska böcker och andra affärshandlingar,
- b) ta kopior av eller göra utdrag ur böckerna och affärshandlingarna,
- c) begära muntliga förklaringar direkt på platsen,
- d) få tillträde till företagens lokaler, mark och transportmedel.

2. De tjänstemän vid kommissionen som har bemyndigats att utföra undersökningarna skall utöva sin befogenheter efter uppvisande av ett skriftligt tillstånd som anger undersökningens föremål och syfte samt de påföljder som stadgas i artikel 19.1 c för de fall där begärda böcker eller andra affärshandlingar lagts

fram på ett ofullständigt sätt. Kommissionen skall i god tid före undersökningen underrätta den behöriga myndigheten i den medlemsstat på vars territorium undersökningen skall utföras om att den skall äga rum och om vilka tjänstemän som fått i uppdrag att utföra den.

3. Företag och sammanslutningar av företag skall underkasta sig sådana undersökningar som beordrats genom beslut av kommissionen. Beslutet skall ange föremålet för och syftet med undersökningen, fastställa datum för när den skall börja, samt ange de påföljder som föreskrivs i artiklarna 19.1 c och 20.1 d och rätten att få beslutet prövat av domstolen.

4. Kommissionen skall fatta sådana beslut som avses i punkt 3 efter samråd med den behöriga myndigheten i den medlemsstat på vars territorium undersökningen skall utföras.

5. Tjänstemän vid den behöriga myndigheten i den medlemsstat på vars territorium undersökningen skall utföras får på myndighetens eller kommissionens begäran bistå kommissionens tjänstemän i fullgörandet av deras uppgifter.

6. Om ett företag motsätter sig en undersökning som beordrats i enlighet med denna artikel skall den berörda medlemsstaten lämna nödvändigt bistånd till de tjänstemän som kommissionen har bemyndigat så att de kan genomföra sin undersökning. Medlemsstaterna skall i detta syfte, efter samråd med kommissionen, besluta om de åtgärder som behövs före den 1 januari 1989.”

- 115 Artikel 18 i förordning nr 4056/86 har samma innehåll som artikel 14 i rådets förordning nr 17 av den 6 februari 1962, första förordningen om tillämpning av fördragets artiklar 85 och 86 (EGT P 13, s. 204; svensk specialutgåva, område 8, volym 1, s. 8). Båda dessa förordningar har antagits med stöd av artikel 87 i EG-fördraget (nu artikel 83 EG i ändrad lydelse), i syfte att ge närmare föreskrifter för tillämpningen av artikel 85 i fördraget och artikel 86 i EG-fördraget (nu artikel 82 EG). Av dessa skäl är rättspraxis angående omfattningen av kommissionens befogenheter vid undersökningar enligt artikel 14 i förordning nr 17 även tillämplig i förevarande fall.
- 116 Enligt artikel 87.2 a och b i fördraget är syftet med förordning nr 17 att säkerställa att de förbud som anges i artiklarna 85 och 86 i fördraget iakttas samt att fastställa närmare regler för hur artikel 85.3 skall tillämpas. Förordningen skall således säkerställa att det mål som anges i artikel 3 f i fördraget förverkligas. För detta ändamål ges kommissionen en omfattande kontroll- och undersökningsbefogenhet samtidigt som det i det åttonde skälet i ingressen fastslås att kommissionen skall ha befogenhet att inom hela den gemensamma marknaden begära upplysningar och genomföra de undersökningar ”som är nödvändiga” för att få kännedom om överträdelser av de ovannämnda artiklarna 85 och 86 i fördraget (domstolens dom av den 26 juni 1980 i mål 136/79, National Panasonic mot kommissionen, REG 1980, s. 2033, punkt 20, svensk specialutgåva, volym 5, s. 253, och av den 18 maj 1982 i mål 155/79, AM&S mot kommissionen, REG 1982, s. 1575, punkt 15, svensk specialutgåva, volym 6, s. 405). Motsvarande målsättning anges i sextonde skälet till förordning nr 4056/86.
- 117 Gemenskapsdomstolarna har likaså betonat vikten av att skyddet för de grundläggande rättigheterna, och i synnerhet rätten till försvar, iakttas i alla förfaranden som rör tillämpningen av fördragets konkurrensregler. Gemenskapsdomstolarna har i sina domar klargjort hur rätten till försvar skall bringas i samklang med kommissionens befogenheter under det administrativa förfarandet och även under de inledande skedena av undersökningen och inhämtandet av upplysningar.
- 118 Domstolen har nämligen slagit fast att kommissionen måste iakttä rätten till försvar såväl i administrativa förfaranden som kan medföra påföljd som i undersökningens inledningskedje, därför att det är nödvändigt att förhindra att

denna rätt undergrävs på ett oåterkalleligt sätt i en undersöknings inledningskede. Detta gäller särskilt undersökningar som kan ha en avgörande betydelse för införskaffande av bevisning för ett företags rättsstridiga beteende (domstolens dom av den 21 september 1989 i de förenade målen 46/87 och 227/88, Hoechst mot kommissionen, REG 1989, s. 2859, punkt 15; svensk specialutgåva, volym 10, s. 133.

- 119 Vad närmare gäller kommissionens befogenheter att utföra undersökningar enligt artikel 14 i förordning nr 17 och i vilken utsträckning dessa befogenheter begränsas av rätten till försvar, har domstolen slagit fast att kravet på ett skydd mot godtyckliga eller oproportionerliga ingripanden från det allmänna i en fysisk eller juridisk persons privata verksamhetssfär utgör en allmän gemenskapsrättslig princip (domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 19, och domstolens dom av den 22 oktober 2002 i mål C-94/00, Roquette Frères, REG 2002, s. I-9011, punkt 27). Domstolen har nämligen slagit fast att ingripande av offentliga organ på fysiska och juridiska personers privata områden emellertid enligt samtliga medlemsstaters rättssystem måste ha stöd i lag och kunna motiveras med i lagen angivna skäl, varför det i dessa system — ehuru i olika form — finns ett skydd mot godtyckliga och oproportionerliga ingripanden.
- 120 Domstolen har slagit fast att de befogenheter som tillkommer kommissionen enligt artikel 14 i förordning nr 17 syftar till att göra det möjligt för kommissionen att fullgöra sin uppgift enligt EG-fördraget, att övervaka att konkurrensreglerna följs inom den gemensamma marknaden. Syftet med dessa bestämmelser är, enligt vad som framgår av fjärde stycket av fördragets ingress samt av artiklarna 3 f, 85 och 86 i detta, att hindra att konkurrensen snedvrids till nackdel för allmänintresset, de enskilda företagen samt konsumenterna. Utövandet av dessa befogenheter tjänar således till att vidmakthålla det konkurrenssystem som avses i fördraget och vilket företagen är tvungna att respektera (domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 25).

- 121 Domstolen har likaså uttalat att både syftet med förordning nr 17 och uppräknigen i artikel 14 av de befogenheter som tillkommer kommissionens tjänstemän visar att undersökningarna kan vara mycket omfattande. Domstolen har i detta avseende uttryckligen slagit fast att ”det är ... av stor betydelse att kommissionen har tillträde till alla lokaler, all mark och alla fordon som används av ett företag, eftersom den härigenom skall kunna inhämta bevisning om överträdelser av konkurrensreglerna på de platser där sådan information normalt står att finna, nämligen i företagets affärslokaler” (domen i det ovannämnda målet Hoechst mot kommissionen, punkt 26).
- 122 Domstolen har även betonat vikten av att bevara den ändamålsenliga verkan av dessa undersökningar, vilka är ett nödvändigt redskap för att kommissionen skall kunna fullgöra sina uppgifter som väktare av fördragets konkurrensregler, och har därvid gjort följande uttalande (domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 27): ”... denna rätt till tillträde skulle vara meningslös om kommissionens tjänstemän endast kunde begära handlingar av olika slag som de exakt kunde definiera i förväg. Tillträdesrätten innebär därför befogenhet att efterforska upplysningar som ännu inte är kända eller fullt identifierade. Utan denna rätt skulle kommissionen inte kunna inhämta de uppgifter som behövs för en undersökning, om de berörda företagen skulle vägra att samarbeta eller rent av inta en obstruerande hållning”.
- 123 Det skall emellertid påpekas att det enligt gemenskapsrätten finns en rad skyddsregler mot godtyckliga eller oproportionerliga ingripanden från det allmännas sida i de berörda företagens privata verksamhetsfär (domen i det ovannämnda målet Roquette Frères, punkt 43).
- 124 Kommissionen är enligt artikel 14.3 i förordning nr 17 skyldig att motivera beslutet om undersökning genom att ange föremålet för och syftet med undersökningen. Såsom domstolen har slagit fast utgör detta ett grundläggande krav, inte bara för att det skall visas att det ingripande som skall genomföras i de berörda företagens lokaler är motiverat, utan också för att göra det möjligt för

dessa företag att bedöma i vilken utsträckning de är skyldiga att samarbeta, samtidigt som deras rätt till försvar tillvaratas (domarna i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 29, och i det ovannämnda målet Roquette Frères, punkt 47).

125 Det ankommer även på kommissionen att i nämnda beslut på ett så exakt sätt som möjligt ange vad som eftersöks och vad undersökningen skall omfatta (domen i det ovannämnda målet National Panasonic mot kommissionen, punkterna 26 och 27). Såsom domstolen har slagit fast är detta krav ägnat att tillvarata de berörda företagens rätt till försvar, eftersom denna rätt allvarligt skulle kränkas om kommissionen kunde åberopa bevis mot företagen som insamlats under en undersökning men som inte har något samband med undersökningens föremål och syfte (dom av den 17 oktober 1989 i mål 85/87, Dow Benelux mot kommissionen, REG 1989, s. 3137, punkt 18, och domen i det ovannämnda målet Roquette Frères, punkt 48).

126 Det skall dessutom erinras om att ett företag, som kommissionen har beslutat skall undersökas, kan väcka talan mot detta beslut vid gemenskapsdomstolarna, i enlighet med bestämmelserna i artikel 173 fjärde stycket i EG-fördraget (nu artikel 230 fjärde stycket EG i ändrad lydelse). För det fall gemenskapsdomstolarna ogiltigförklarar detta beslut, är kommissionen förhindrad att i samband med ett förfarande om överträdelse av konkurrensreglerna använda handlingar eller bevismaterial som den inhämtat inom ramen för denna undersökning, eftersom gemenskapsdomstolarna annars kan ogiltigförklara beslutet om överträdelse i den mån det grundar sig på sådan bevisning (se beslut av domstolens ordförande av den 26 mars 1987 i mål 46/87 R, Hoechst mot kommissionen, REG 1987, s. 1549, punkt 34, svensk specialutgåva, volym 10, s. 133, och av den 28 oktober 1987 i mål 85/87 R, Dow Chemical Nederland mot kommissionen, REG 1987, s. 4367, punkt 17, och domen i det ovannämnda målet Roquette Frères, punkt 49).

127 Förstainstansrätten skall mot bakgrund av det ovan anförda pröva huruvida det finns fog för grunden att undersökningen var rättsstridig.

B — Huruvida det finns fog för denna grund

128 För att bedöma huruvida det finns fog för förevarande grund skall förstainstansrätten först redogöra för omständigheterna vid undersökningens genomförande.

1. Relevanta fakta som inte bestridits av parterna

129 Till följd av ett klagomål om att priserna på färjelinjerna mellan Grekland och Italien var mycket lika sände kommissionen den 12 oktober 1992 med stöd av förordning nr 4056/86 en begäran om upplysningar till Minoans säte (Agiou Titou 38, Heraklion, Kreta).

130 Kommissionen mottog den 20 november 1992 ett svar på denna begäran om upplysningar, undertecknat av Sfinias på Minoans brevpapper. I övre vänstra hörnet av brevpapperet fanns en enda affärslogotyp, nämligen Minoan Lines, och under denna angavs som enda adress ”2 Vas. Konstantinou Av. (Stadion), 11635 ATHENS”.

131 Kommissionen sände den 1 mars 1993 ytterligare en begäran om upplysningar, även denna till Minoans säte i Heraklion.

132 Kommissionen mottog den 5 maj 1993 ett svar på skrivelsen av den 1 mars 1993. Även detta svar var undertecknat av Sfinias på Minoans brevpapper som även detta hade den enda affärslogotypen Minoan Lines tryckt i övre vänstra hörnet men utan adressangivelse under logotypen. I sidfoten på brevpapperet angavs två adresser. I övre delen av sidfoten stod ”INTERNATIONAL LINES HEAD

OFFICES: 64B Kifissias Ave. GR, 151 25 Maroussi, Athens". Därunder stod "PASSENGER OFFICE: 2 Vassileos Konstantinou Ave, GR, 116 35 Athens".

- 133 Kommissionens tjänstemän begav sig den 5 juli 1994 till ETA:s lokaler belägna på aveny Kifissias 64B, Maroussi, i Aten och överlämnade till de personer som senare visade sig vara anställda hos ETA dels beslutet om undersökning, dels undersökningsfullmakterna nr D/06658 och D/06659 av den 4 juli 1994, undertecknade av generaldirektören för generaldirektoratet för konkurrens, enligt vilka kommissionens tjänstemän hade rätt att utföra undersökningen.
- 134 Kommissionens tjänstemän begärde med hänvisning till nämnda handlingar att ETA:s anställda skulle acceptera att undersökningen genomfördes. De anställda uppmärksammade emellertid kommissionens tjänstemän på att de befann sig i ETA:s lokaler, att det var ETA som anställde dem och att ETA var en självständig juridisk person som hade anknytning till Minoan endast på grund av att ETA var företagets agent. Kommissionens tjänstemän vidhöll efter telefonsamtal med överordnade i Bryssel sin begäran att få genomföra undersökningen och påminde ETA:s anställda att företaget kunde åläggas påföljder i enlighet med artikel 19.1 och artikel 20.1 i förordning nr 4056/86 om det vägrade underkasta sig undersökningen. Hänvisning till dessa bestämmelser gjordes i beslutet om undersökning och deras lydelse återgavs i bilagan till detta beslut. Kommissionens tjänstemän begärde samtidigt att avdelningen för marknads kontroll och konkurrens vid grekiska handelsministeriet, i dess egenskap av behörig nationell myndighet för konkurrensfrågor, skulle sända en tjänsteman till ETA:s kontor.
- 135 Kommissionens tjänstemän informerade inte uttryckligen ETA:s anställda om att de hade rätt att anlita en advokat utan överlämnade ett tvärsidigt dokument innehållande en beskrivning av undersökningens art och genomförande.

- 136 Efter telefonsamtal med ETA:s direktör, som vid tillfället inte befann sig i Aten, gick de anställda slutligen med på att underkasta sig undersökningen men uppgav därvid att deras avvikande mening skulle införas i undersökningsprotokollet.
- 137 Kommissionens tjänstemän inledde därefter undersökningen vilken avslutades kvällen därpå, den 6 juli 1994.
- 138 Det skall slutligen påpekas att ETA, i egenskap av sökandens representant, var fullt behörigt att inom ramen för sin affärsverksamhet handla som och kalla sig själv Minoan Lines Aten liksom att använda Minoans varumärke och logotyp då företaget handlade som agent.
- 139 Mot bakgrund av det ovan anförda konstaterar förstainstansrätten att följande förhållanden klart framgår av de faktiska omständigheterna:

— ETA var, för det första, inom ramen för sin verksamhet som agent och representant för Minoan, fullt behörigt att inför allmänheten och kommissionen kalla sig självt Minoan så att företaget vid utövandet av ifrågavarande affärsverksamhet hade praktiskt taget samma identitet som Minoan.

— För det andra, av den omständigheten att de skrivelser som kommissionen sände till Minoan vidarebefordrades till Sfinias för att denne direkt skulle besvara desamma framgår att såväl Minoan som ETA och Sfinias redan i början av kommissionens ingripande visste att denna handlade på grund av ett klagomål. De fick även kännedom om klagomålets art, föremålet för kommissionens begäran om upplysningar samt om att kommissionen

handlade med stöd av förordning nr 4056/86, till vilken det hänvisades i de ifrågavarande skrivelserna. Genom att överlämna kommissionens skrivelser till Sfinias för att denne skulle besvara dem har således Minoan de facto givit såväl Sfinias som ETA befoegenhet att inför kommissionen under den aktuella undersökningen uppträda som den av Minoan anvisade motparten.

- Det framgår, för det tredje, av det ovan anförda samt av den omständigheten att Minoan hade delegerat driften av företagets affärsverksamhet till ETA att Minoans verkliga affärsverksamhet i praktiken bedrevs i de kontor som var belägna på aveny Kifissias 64B och att det därför var där som böcker och andra affärshandlingar avseende denna verksamhet fanns.

140 Av detta följer att nämnda lokaler tillhörde Minoan i dess egenskap av adressat av beslutet om undersökning i den mening som avses i artikel 18.1 d i förordning nr 4056/86.

2. Huruvida de principer som styr kommissionens befoegenheter att utföra undersökningar har iakttagits

141 Det framgår av handlingarna att såväl undersökningsfullmakterna som beslutet om undersökning, vilka kommissionens tjänstemän uppvisat för ETA:s anställda, uppfyller kraven på att undersökningens föremål och syfte skall anges. I skälen i beslutet om undersökning ägnas nämligen en och en halv sida åt en redogörelse för anledningen till att kommissionen ansåg att de viktigaste rederierna på färjelinjerna mellan Grekland och Italien möjligen hade bildat en kartell avseende priserna för färjetransport av passagerare, fordon och lastbilar som stred mot artikel 85.1 i fördraget. I beslutet om undersökning beskrivs den ifrågavarande marknaden och de viktigaste företagen på denna marknad, däribland Minoan. Respektive marknadsandelar för företagen som trafikerar de tre linjerna anges och det handlande som kommissionen anser kunna strida mot artikel 85.1 i fördraget beskrivs i detalj. Det anges tydligt i beslutet om undersökning att det företag till vilket beslutet är riktat, det vill säga Minoan, är ett av de viktigaste

företagen på den ifrågavarande marknaden och det understryks att Minoan redan har kännedom om undersökningen.

- 142 I artikel 1 i beslutet om undersökning anges uttryckligen att syftet med undersökningen är att fastställa huruvida de metoder för prissättning som tillämpas av de rederier vilka bedriver färjetrafik med rorofartyg mellan Grekland och Italien strider mot artikel 85.1 i fördraget. I artikel 1 i beslutet anges att det företag till vilket beslutet är riktat är skyldigt att underkasta sig undersökningen och vilka befogenheter som tillkommer kommissionens tjänstemän vid denna undersökning. I artikel 2 anges datum då undersökningen skall genomföras. I artikel 3 anges till vilket företag beslutet är riktat. Det anges att beslutet är riktat till Minoan. Det anges att undersökning eventuellt kan genomföras på tre adresser, nämligen Poseidonkajen 28 i Pireus, Poseidonkajen 24 i Pireus och Aveny Kifissias 64B, Maroussi i Aten, vilket är den plats till vilken kommissionens tjänstemän slutligen begav sig. I artikel 4 anges slutligen att talan mot beslutet om undersökning kan väckas vid förstainstansrätten med angivande av att en sådan talan inte hindrar verkställighet såvida inte förstainstansrätten förordnar om detta.
- 143 Det föreskrivs uttryckligen i undersökningsfullmakterna att kommissionens tjänstemän är behöriga att genomföra undersökningen på det sätt och i det syfte som anges i beslutet om undersökning, vilket bifogats som bilaga till undersökningsfullmakterna.
- 144 Det framgår således klart av dessa handlingar dels att kommissionen sökte erhålla bevisning för att Minoan deltog i den förmodade kartellen, dels att kommissionen trodde att den skulle kunna finna sådan bevisning bland annat i de lokaler som var belägna på aveny Kifissias 64B, Maroussi Aten, vilka enligt kommissionen tillhörde Minoan. Det skall erinras om att denna adress var förtryckt i sidfoten på det brevpapper som Minoan använt i sitt svar av den 5 maj 1993 på kommissionens begäran om upplysningar av den 1 mars 1993. Följande uppgifter återfanns sålunda på detta brevpapper: "INTERNATIONAL LINES HEAD OFFICES: 64B Kifissias Ave. GR, 151 25, Maroussi, Athens".

- 145 Förstainstansrätten finner att beslutet om undersökning och undersökningsfullmakterna innehöll alla nödvändiga uppgifter för att ETA:s anställda skulle kunna avgöra huruvida de, med hänsyn till nämnda besluts motivering och deras kännedom om arten och omfattningen av förbindelserna mellan ETA och Minoan, var skyldiga att underkasta sig kommissionens undersökning i deras lokaler.
- 146 Förstainstansrätten konstaterar således att beslutet om undersökning och undersökningsfullmakterna helt uppfyller kraven enligt rättspraxis med avseende på innehavaren av lokalerna, det vill säga ETA. ETA kunde nämligen, för det första, på grund av att det skötte Minoans affärsverksamhet på marknaden för färjetrafik med rorofartyg mellan Grekland och Italien, inse i vilken omfattning detta företag var skyldigt att samarbeta med kommissionens tjänstemän. För det andra har ETA:s rätt till försvar iakttagits fullständigt, med hänsyn till den utförliga motiveringen av dessa handlingar och den uttryckliga upplysningen att talan mot beslutet om undersökning kan väckas vid förstainstansrätten. ETA och Minoan har själva valt att inte väcka talan mot beslutet, vilket snarast styrker ovannämnda slutsats.
- 147 Även om ETA i rättsligt hänseende var åtskilt från Minoan, var företaget emellertid i dess egenskap av representant för Minoan och ensamt ansvarigt för den del av Minoans verksamhet som avsågs med kommissionens granskning identiskt med sin uppdragsgivare, och därmed underkastat samma samarbetskyldighet som denne.
- 148 För det fall att Minoan skulle kunna göra gällande ETA:s rätt till försvar på grund av att ETA var åtskilt från Minoan skall det dessutom konstateras att dessa rättigheter aldrig har ifrågasatts. Undersökningen avsåg nämligen varken ETA:s eventuella egna verksamhet eller företagets egna böcker eller andra affärshandlingar.

- 149 Kommissionen kan heller varken kritiseras för att den under förevarande omständigheter trodde att Minoan hade egna lokaler på den adress till vilken kommissionens tjänstemän begav sig i Aten eller för att den uppgav nämnda adress i beslutet om undersökning såsom ett av Minoans affärsställen.
- 150 Förstainstansrätten skall därefter pröva huruvida kommissionen har förfarit rättsenligt då den insisterade på att få genomföra undersökningen.
- 151 Det framgår av ovan nämnd rättspraxis att kommissionen vid undersökningar skall tillse att principen att institutionernas handlande skall ha stöd i lag och att principen om skydd mot godtyckliga ingripanden från det allmänna på fysiska och juridiska personers privata områden iakttas (se domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 19). Det skulle vara orimligt och i strid med bestämmelserna i förordning nr 4056/86 och grundläggande rättsprinciper om kommissionen allmänt, på grundval av ett beslut om undersökning riktat till en viss juridisk person, hade rätt att få tillträde till en utomstående juridisk persons lokaler och där genomföra undersökningar på grundval av nämnda beslut endast med hänvisning till att denna står i nära förbindelse med den som beslutet är riktat till eller på grund av att kommissionen tror att den där kan finna handlingar som tillhör den sistnämnda.
- 152 Sökanden kan emellertid inte med framgång göra gällande att kommissionen sökte utvidga sina befogenheter att genomföra undersökningar genom att besiktiga lokaler som tillhörde ett annat företag än det till vilket beslutet om undersökning var riktat. Det framgår tvärtom av handlingarna i målet att kommissionen har handlat omsorgsfullt och att den gott och väl har uppfyllt sin skyldighet att före undersökningen i möjligaste mån försäkra sig om att de lokaler som den avsåg inspektera verkligen tillhörde den juridiska person som avsågs med granskningen. Det skall i detta hänseende erinras om den skriftväxling som tidigare ägt rum mellan kommissionen och Minoan. Minoan besvarade därvid två skrivelser från kommissionen genom två skrivelser som undertecknats av Sfinias som, enligt vad som senare framkom, var ETA:s företagsledare. Minoan berörde inte vid något tillfälle vare sig ETA:s existens eller det faktum att Minoan företräddes på marknaden av en enda agent.

- 153 Såsom kommissionen obestritt har påpekat i sitt svaromål återfinns namnet Sfinias i förteckningen över medlemmarna i grekiska färjerederiföreningen. Det var Sfinias som undertecknade de båda skrivelserna i Minoans namn. I Minoans prislista nämns vidare en generalagent med adress aveny Kifissias 64B, Aten. Företaget Minoan Lines är slutligen infört i Atens telefonkatalog under den adress till vilken kommissionen begav sig för att genomföra undersökningen.
- 154 Frågan kvarstår huruvida kommissionens tjänstemän, sedan de fått veta att ETA var ett separat företag beträffande vilket något beslut om undersökning inte hade fattats, borde ha dragigt sig tillbaka och, i förekommande fall, ha återvänt med ett beslut riktat till ETA innehållande en tillräcklig motivering avseende skälen till en sådan granskning i det aktuella ärendet.
- 155 Förstainstansrätten konstaterar att kommissionen, med hänsyn till de ovan angivna särskilda omständigheterna, med fog kunde anse att de "förklaringar" som ETA:s anställda givit varken räckte för att besvara frågan huruvida det rörde sig om två åtskilda juridiska personer eller för att motivera att undersökningen avbröts, i synnerhet som det såsom kommissionen har påpekat, hade krävts en bedömning av situationen i sak och särskilt en tolkning av omfattningen av tillämpningsområdet för artikel 18 i förordning nr 4056/86.
- 156 Under förevarande omständigheter har kommissionen, även efter det att den fick kännedom om att de lokaler som inspekterades inte tillhörde Minoan utan ETA, med fog ansett att det ändå skulle anses att dessa lokaler användes av Minoan för företagets affärsverksamhet och att de således kunde likställas med affärslokaler tillhörande det företag till vilket beslutet om undersökning var riktat. Det skall erinras om att domstolen har slagit fast att det är av stor betydelse att kommissionen har tillträde till alla lokaler, all mark och alla fordon som används av ett företag, eftersom den härigenom skall kunna inhämta bevisning om överträdelse av konkurrensreglerna på de platser där sådan information normalt

står att finna, nämligen i "företagens affärslokaler" (domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 26). Kommissionen kunde därför vid utövandet av sina befogenheter att utföra undersökningar utgå från att det är mer sannolikt att den skall finna bevis för den misstänkta överträdelsen, om undersökning utförs i de lokaler där det ifrågavarande företaget faktiskt vanligtvis bedriver sin affärsverksamhet.

- 157 Det skall under alla omständigheter tilläggas att det inte förelåg något orubbligt motstånd mot att kommissionen genomförde undersökningen.
- 158 Kommissionen har följaktligen inte överskridit sina befogenheter att utföra undersökningar enligt artikel 18.1 i förordning nr 4056/86 då den insisterade på att få genomföra den ifrågavarande undersökningen.

3. Huruvida rätten till försvar har iakttagits och huruvida det allmänna har ingripit på ett oskäligt sätt i ETA:s verksamhetsfär

- 159 Såsom det har angivits ovan följer det av domstolens och förstainstansrättens rättspraxis att även om det är nödvändigt att den ändamålsenliga verkan av kommissionens undersökningar bevaras skall kommissionen för sin del försäkra sig om att de berörda företagens rätt till försvar iakttas, och den skall avhålla sig från alla godtyckliga och oproportionerliga ingripanden i deras privata verksamhetsfär (domen i de ovannämnda förenade målen Hoechst mot kommissionen, punkt 19, domen i det ovannämnda målet Dow Benelux mot kommissionen, punkt 30, domstolens dom av den 17 oktober 1989 i de förenade målen 97/87-99/87, Dow Chemical Ibérica m.fl. mot kommissionen, REG 1989, s. 3165, punkt 16, svensk specialutgåva, volym 10, s. 165, och förstainstansrättens dom av den 20 april 1999 i de förenade målen T-305/94-T-307/94, T-313/94-T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 och T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mot kommissionen, REG 1999, s. II-931, punkt 417).

- 160 Vad gäller frågan huruvida rätten till försvar har iakttagits konstaterar förstainstansrätten att varken sökanden eller den juridiska person som befann sig i de inspekterade lokalerna, det vill säga ETA, har ansett det lämpligt att väcka talan mot det beslut om undersökning som låg till grund för kommissionens undersökning, trots att de i enlighet med uttryckliga bestämmelser i artikel 18.3 i förordning nr 4056/86 hade kunnat göra det.
- 161 Sökanden har dessutom för sin del gjort gällande sin rätt att begära prövning av undersökningens rättsenlighet inom ramen för förevarande talan om ogiltigförklaring av kommissionens slutliga beslut som antagits med stöd av artikel 85.1 i fördraget.
- 162 Det är likaså klarlagt att eftersom ETA:s anställda slutligen inte motsatte sig kommissionens undersökning ansåg sig denna inte tvungen att utverka ett domstolsbeslut och/eller begära bistånd från polismyndighet för att genomföra undersökningen. En sådan undersökning som den som genomförts i förevarande fall skall således anses utförd i samarbete med det berörda företaget. Den omständigheten att den grekiska konkurrensmyndigheten kontaktats och att en tjänsteman från denna myndighet begivit sig till platsen för undersökningen medför inte att denna slutsats ifrågasätts, eftersom det föreskrivs i artikel 18.5 i förordning nr 4056/86 att sådana åtgärder kan vidtas då företaget inte motsätter sig undersökningen. Det kan under dessa omständigheter inte föreligga ett oskäligt myndighetsingripande i ETA:s verksamhetsfär, såvida ingen omständighet kan åberopas till stöd för att kommissionens åtgärder gått utöver det samarbete ETA:s anställda gått med på (se, för ett liknande resonemang, domen i de ovannämnda förenade målen PVC II, punkt 422).

C — Slutsats

- 163 Det följer av det ovan anförda att kommissionens handlande var helt rättsenligt vad gäller såväl de beslut avseende undersökningen som den fattat som det sätt på

vilket undersökningen senare genomfördes. Kommissionen har under detta förfarande tillsett att de berörda företagens rätt till försvar tillvaratogs och har fullständigt iakttagit den allmänna gemenskapsrättsliga principen om skydd mot godtyckliga eller oproportionerliga ingripanden från det allmänna i en fysisk eller juridisk persons privata verksamhetsfär.

164 Talan skall följaktligen inte bifallas på denna grund.

Den tredje grunden, som anförts i andra hand: huruvida det var fel att tillämpa artikel 85.1 i fördraget på de faktiska omständigheterna, eftersom det rörde sig om avtal av mindre betydelse

Parternas argument

165 Sökanden har hävdats att artikel 85.1 i fördraget inte är tillämplig på det föregivna avtalet. Det rör sig om ett avtal av mindre betydelse, eftersom Ventouris Ferries hör till kategorin små och medelstora företag och eftersom kommissionen har medgivit att dess medverkan i detta avtal inte har påverkat konkurrensvillkoren på marknaden. Skälen 148 och 151 i beslutet är i detta hänseende motsägelsefulla.

166 Kommissionen anser att det saknas grund för detta påstående. Avtalet kan inte anses som ett avtal av mindre betydelse, eftersom konkurrensen, såsom anges i skäl 151 i beslutet, på en betydande del av marknaden därigenom begränsas avsevärt. Detta påstående strider inte mot skäl 148 i beslutet där det anges att ”överträdelsens faktiska påverkan på marknaden var ... begränsad”. Detta uttalande avser nämligen de förmildrande omständigheter som skall beaktas vid fastställelsen av bötesbeloppet.

Förstainstansrättens bedömning

- 167 Det framgår av skälen 148 och 149 i beslutet att kommissionen, vid bedömningen av överträdelsens allvar och av vilka förmildrande omständigheter som skulle beaktas vid fastställelsen av bötesbeloppet, fann att ”överträdelsens faktiska påverkan på marknaden var ... begränsad” och att ”endast en begränsad del av den gemensamma marknaden [påverkades] av överträdelsen, dvs. tre av färjelinjerna över Adriatiska havet”.
- 168 Till skillnad från vad sökanden har påstått strider inte detta konstaterande, vilket ledde till att företagens överträdelse endast ansågs ”allvarlig” i stället för ”mycket allvarlig”, mot kommissionens vägran i skäl 151 i beslutet att karakterisera de faktiska omständigheterna som avtal av mindre betydelse, även om sökanden kan anses som ett litet eller medelstort företag.
- 169 I kommissionens meddelande om avtal av mindre betydelse som inte omfattas av artikel 85.1 i fördraget (EGT C 372, 1997, s. 13) anges att avtal mellan små och medelstora företag i allmänhet undgår förbudet i artikel 85.1 fördraget. Följaktligen kan endast sådana avtal där samtliga parter är små och medelstora företag undgå detta förbud. Såsom kommissionen med rätta angav i fotnot 10 i beslutet (skäl 151) kunde emellertid i förevarande fall endast Marlines och sökanden betraktas som små och medelstora företag. Sökanden kan inte förneka det faktum att den aktuella samverkan avsevärt hindrat konkurrensen inom en väsentlig andel av den relevanta marknaden. I punkt 20 i nämnda meddelande föreskrivs att ”[k]ommissionen förbehåller sig ... rätten att ingripa i fråga om ... avtal [mellan små och medelstora företag] när de avsevärt hindrar konkurrensen inom en väsentlig andel av den relevanta marknaden”.

- 170 Av detta följer att det inte föreligger någon motsägelse mellan skälen 148 och 149 respektive skäl 151 i beslutet. Talan skall följaktligen inte bifallas på förevarande grund.

Den fjärde grunden: huruvida beslutet är bristfälligt motiverat

Parternas argument

- 171 Sökanden har gjort gällande att kommissionens påstående att sökanden utan avbrott medverkade i ifrågavarande avtal från och med den 4 december 1989 till och med juli 1994 varken är tillräckligt motiverat eller styrkt genom tillräcklig bevisning.
- 172 Kommissionen anser att det saknas grund för dessa påståenden och har erinrat om att det följer av fast rättspraxis att ett beslut är tillräckligt motiverat när det klart och logiskt redogörs för kommissionens bedömning av de faktiska och rättsliga omständigheterna så att såväl den som beslutet är riktat till som förstainstansrätten får kännedom om hur kommissionen har resonerat. Däremot behöver det inte nödvändigtvis redogöras för alla de faktiska och rättsliga omständigheter som parterna anfört under det administrativa förfarandet. Kommissionen har vidare erinrat om att principen om fri bevisvärdering gäller under förfarandet och att förstainstansrätten endast grundar sig på en helhetsbedömning av en handlings bevisvärde och på logikens grundläggande regler i fråga om bevisning.

Förstainstansrättens bedömning

- 173 Sökanden har inom ramen för denna grund på ett något otydligt sätt framfört två sammanhängande argument som skall särskiljas. För det första förefaller sökanden ha kritiserat kommissionen för att beslutet inte är tillräckligt motiverat. För det andra har sökanden gjort gällande att kommissionens anklagelse är grundlös och att kommissionen saknar tillräckliga bevis för denna. Eftersom förstainstansrätten redan har bedömt denna fråga vid prövningen av den första grunden skall endast det argument som avser beslutets bristfälliga motivering prövas nedan.
- 174 Det skall erinras om att kommission enligt artikel 190 i EG-fördraget (nu artikel 253 EG) är skyldig att ange de faktiska och rättsliga omständigheter som utgör den rättsliga grunden för beslutet samt de överväganden som fått kommissionen att fatta sitt beslut. Däremot behöver inte kommissionen behandla samtliga faktiska och rättsliga frågor som har åberopats under det administrativa förfarandet (domen i de ovannämnda förenade målen PVC II, punkt 388).
- 175 Kommissionen redogjorde i skälen 16, 19, 22, 28, 37 och 38 i beslutet för all den bevisning den stödde sig på. Vidare redogjorde kommissionen i skälen 111, 112, 117 och 128–131 i detalj för alla konstateranden som den på grundval av denna bevisning gjorde avseende de faktiska och rättsliga omständigheterna. Förstainstansrätten finner att kommissionen i dessa skäl tydligt har klargjort såväl vilka faktiska omständigheter den ansåg utgjorde en överträdelse som hur de skall karakteriseras rättsligt. De förklaringar som kommissionen givit i beslutet är så detaljerade och omfattande att de mer än väl möjliggör för sökanden att få kännedom om hur kommissionen har resonerat och för förstainstansrätten att utöva sin prövningsrätt.
- 176 Härav följer att talan inte skall bifallas på den fjärde grunden.

II — *Yrkandet om upphävande eller nedsättning av böterna*

- 177 Sökanden har till stöd för sitt andrahandsyrkande att böterna skall upphävas eller nedsättas gjort gällande att kommissionen vid fastställelsen av bötesbeloppet åsidosatte proportionalitetsprincipen i det att den gjorde en oriktig bedömning av överträdelsens varaktighet och allvar samt av frågan om i vilken utsträckning sökanden skall hållas ansvarig för överträdelsen.

A — Den första delgrunden: huruvida kommissionen gjort en oriktig bedömning av överträdelsens varaktighet

Parternas argument

- 178 Sökanden har gjort gällande att kommissionen på ett godtyckligt sätt har fastställt under vilken tid sökanden skall anses ha medverkat i överträdelsen. Sökanden anser i synnerhet att kommissionen inte har förebringat tillräcklig bevisning till stöd för påståendet att sökanden utan avbrott medverkade i avtalet från och med den 4 december 1989 till och med juli 1994. Kommissionen kan enligt sökanden inte under några omständigheter göra gällande att sökanden medverkat i avtalet under åren 1992–1994, eftersom det saknas bevis för detta. Sökanden borde därför inte ha ålagts böter avseende åren 1992–1994.
- 179 Kommissionen har erinrat om rättspraxis rörande principen om fri bevisvärdering och motiveringen av beslut. Kommissionen har gjort gällande att den redogjort för den bevisning som rörde sökanden i skälen 128–131 i beslutet. Det framgår sålunda särskilt av handlingarna av den 25 februari 1992, den 24 november 1993

och den 7 januari 1993 att avtalet mellan de berörda företagen, däribland sökanden, fortsatte att gälla under åren 1992, 1993 och 1994. Det finns däremot inte något bevis för att sökanden drog sig ur samverkan år 1991.

Förstainstansrättens bedömning

180 Såsom förstainstansrätten har slagit fast vid prövningen av den första grunden framgår det av artikel 1.2 i beslutet att kommissionen har klandrat sökanden för att ha deltagit i en överenskommelse om priserna för transport av nyttofordon på linjen mellan Patras och Bari och mellan Patras och Brindisi från och med den 8 december 1989 till och med juli 1994.

181 Det framgår av rättspraxis att det ankommer på kommissionen att visa inte bara att samverkan har förekommit utan också hur länge den har pågått (förstainstansrättens dom av den 7 juli 1994 i mål T-43/92, Dunlop Slazenger mot kommissionen, REG 1994, s. II-441, punkt 79, och domen i de ovannämnda förenade målen Cimenteries CBR m.fl. mot kommissionen, punkt 2802).

182 Vad gäller bevisningen för att överträdelsen har fortgått har gemenskapsdomstolarna slagit fast att det vid konkurrensbedömningen enligt artikel 85 och följande artiklar i fördraget är de ekonomiska följderna av avtalen eller av varje annan motsvarande form av samverkan eller koordination som är av intresse, snarare än avtalets juridiska form. Vad följaktligen beträffar överenskommelser som inte längre är i kraft är det, för att artikel 85 i fördraget skall vara tillämplig, tillräckligt att överenskommelserna medför resultat även efter den tidpunkt då de formellt har upphört att gälla (se till exempel domstolens dom av den 3 juli 1985 i mål 243/83, Binon, REG 1985, s. 2015, punkt 17, och förstainstansrättens dom av den 14 maj 1998 i mål T-327/94, SCA Holding mot kommissionen, REG 1998, s. II-1373, punkt 95).

- 183 Såsom förstainstansrätten har slagit fast vid prövningen av den första grunden styrker telexmeddelandena av den 8 december 1989 och den 30 oktober 1990 att det förelåg ett sådant avtal som kommissionen beskrivit i artikel 1.2 i beslutet och att sökanden medverkat i detta avtal under åren 1990 och 1991.
- 184 Sökanden har bestridit att kommissionen bevisat att sökanden medverkade i avtalet från och med år 1992 till och med den tidpunkt då kommissionen ansåg att överträdelsen upphörde, det vill säga i juli 1994. Förstainstansrätten skall bedöma den bevisning kommissionen har åberopat.
- 185 Såsom förstainstansrätten slog fast vid prövningen av den första grunden visar telexmeddelandet av den 30 oktober 1990 att sökanden deltog i en överenskommelse mellan de rederier som trafikerar linjerna mellan Patras och Bari och mellan Patras och Brindisi. Överenskommelsen gällde de priser som från den 5 november 1990 skulle tillämpas avseende transport av nyttofordon på dessa linjer.
- 186 Det telexmeddelande som Minoan den 22 oktober 1991 sände till Anek visar klart att samverkan och förhandlingarna fortsatte avseende linjerna från Patras till Ancona, Bari respektive Brindisi. Det räcker härvid att erinra om följande utdrag ur detta telex:

”... att ni på Patras-Trieste-linjen vill tillämpa samma pris som vi alla har kommit överens om för Patras-Ancona-linjen ... den jämvikt som vi med stor svårighet har uppnått för alla de italienska hamnarna kan kollapsa. Låt oss påminna er om att vi genom gemensamma ansträngningar — som ni själva deltog i — omorganiserade tarifferna på bästa möjliga sätt och fastställde skillnader på grundval av distansen i nautiska mil till hamnarna i Brindisi, Bari och Ancona. ... Vi bönfaller er därför att försvara — som ni borde göra — överenskommelsen mellan de 11 företagen ... Vi föreslår att tariffen för resan ... bör läggas ... om Ni insisterar på att tillämpa samma pris från Trieste och Ancona till Grekland, kommer vår överenskommelse om en gemensam prispolitik för Ancona-linjen att upphöra att gälla och varje företag kommer att fastställa sin egen prispolitik.”

187 Det telex som Minoan den 7 januari 1993 sände till Strintzis, Anek och Karageorgis visar att förhandlingarna fortsatte under år 1992 mellan de företag, däribland sökanden, som träffat en överenskommelse år 1990. Av denna handling framgår mycket tydligt att föremålet med överenskommelsen var "Priser för transport av nyttofordon på linjen mellan Grekland och Italien" (se andra punkten i detta telex). Av detta telex framgår även att det funnits en tidigare överenskommelse med samma föremål. Det anges nämligen däri att

"... två år har gått sedan fordonstariffen senast justerades. Det krävs därför en ny höjning av priserna i drakmer eller en sänkning av priserna i lire ... Vårt beslut att gå vidare till en överenskommelse med er om justeringen utan att först överlägga med företagen på de andra linjerna till Italien bygger på en önskan att undvika de ändlösa diskussioner som skulle bli följderna om vi gav oss in på sådana överläggningar.

Vi tror att de andra företagen kommer att se positivt på denna gemensamma överenskommelse... ."

188 Förstainstansrätten finner att uttalandet "[v]i tror att de andra företagen kommer att se positivt på denna gemensamma överenskommelse" visar att andra överläggningar ägt rum eller skulle äga rum mellan de företag som var parter i avtalet från oktober 1990 (bland annat sökanden). Uttalandet "två år har gått sedan fordonstariffen senast justerades. Det krävs därför en ny höjning av priserna i drakmer eller en sänkning av priserna i lire" skall likaledes anses hänvisa till den senaste överenskommelsen om priserna för transport av nyttofordon. Det framgår av en bedömning av de olika handlingarna rörande de föregående åren att det var just under oktober 1990 som dessa priser senast justerades (se telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990 som Strintzis sände till Adriatica, Anek, Hellenic Mediterranean Lines, Karageorgis, Med Lines, Minoan, Strintzis och Ventouris). Kommissionen har, såsom förstainstansrätten slog fast vid prövningen av den första grunden, styrkt att sökanden deltog i denna justering.

- 189 Att de konkurrensbegränsande avtalen fortsatte att gälla bekräftas även av telexmeddelandet av den 24 november 1993, som innehåller följande uttalande: ”Vi är mycket nöjda eftersom vi började med problemet med kollapsen för den förra överenskommelsen på grund av motståndet från Kosma-Giannatou och Ventouris A., vi förbättrade situationen bit för bit och övervann 5 till 10% (Strintzis, Ventouris G. och Adriatica) och kom till sist fram till ovannämnda procentsats.” Detta uttalande bekräftar att förhandlingar ägde rum under år 1993 och att meningsskiljaktigheter därvid uppstod mellan företagen och även bland de företag som deltagit i den tidigare överenskommelsen (Ventouris, Adriatica etcetera). Uttrycket bit för bit visar att en hel rad förhandlingar hade ägt rum under året mellan företagen (däribland sökanden), vilket i sin tur visar att sökanden fortfarande deltog i överenskommelsen under perioden januari-november 1993.
- 190 Av det ovan anförda följer att det framgår av en jämförelse mellan telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990 samt av telexmeddelandena av den 22 oktober 1991, den 7 januari 1993 och den 24 november 1993 att avtalet fortsatte att gälla under åren 1992 och 1993.
- 191 Vad gäller frågan huruvida samverkan fortsatte till juli 1994, då den enligt beslutet upphörde, skall det påpekas att telexmeddelandet av den 24 november 1993 rörde priserna för transport av nyttfordon på de tre linjerna mellan Grekland och Italien. Dessa priser skulle gälla från och med den 16 december 1993, det vill säga i själva verket under år 1994. Förstainstansrätten hänvisar även till ett telex som ETA, den 26 maj 1994, sände till Minoans huvudkontor. Detta telex har följande lydelse: ”Vi har engagerat oss för att få en ny tariff tillämpad på Italien-linjerna med olika priser för kontantbetalning och tvåmånaderscheck. Problemet är att vi måste få godkännande från 16 företag. Trots detta är vi optimistiska.” Detta telex visar att Minoan i maj 1994 fortfarande sökte uppnå en överenskommelse med de andra företagen för att ändra gällande priser.

192 Förstainstansrätten lämnar slutligen utan avseende sökandens påstående på sidan 13 i ansökan att det med avseende på överträdelsens varaktighet föreligger en motsägelse mellan beslutet och meddelandet om anmärkningar, i det att kommissionen i beslutet angav att överträdelsen varat hela år 1993, medan den i punkt 62 i meddelandet om anmärkningar klandrade sökanden för att ha medverkat i ett avtal i strid med artikel 85.1 i fördraget under endast en del av år 1993. Det räcker att konstatera att sökanden inte har dragit någon särskild slutsats av denna påstådda motsägelse. Även om det skall anses att sökanden avsåg att göra gällande att rätten till förvar har åsidosatts kan ett sådant argument under alla omständigheter inte godtas, eftersom sökanden, såsom den själv har påpekat på sidan 13 i ansökan, vid förhöret inför kommissionen kunde göra gällande sin ståndpunkt i fråga om den period under år 1993 som sökanden i meddelandet om anmärkningar ansetts delaktig i överträdelsen.

193 Med hänsyn till det ovan anförda och i avsaknad av bevisning eller indicier som kan tolkas som ett uttryck för sökandens vilja att ta avstånd från den överenskommelse som slutits i november 1993 finner förstainstansrätten att kommissionen med rätta ansåg sig ha bevis för att överenskommelsen gällde fram till juli 1994 då kommissionen ansåg att samverkan upphörde, vilket sammanfaller med kommissionens första undersökningar. Talan skall därför inte bifallas på denna delgrund.

B — Den andra delgrunden: bedömning av överträdelsens allvar och av i vilken utsträckning sökanden skall hållas ansvarig för överträdelsen

Parternas argument

194 Sökanden har inledningsvis gjort gällande att kommissionen felaktigt slog fast att det rörde sig om en allvarlig överträdelse. Kommissionen bortsåg nämligen från

den begränsade påverkan som överträdelsen hade på marknaden för sjötransport mellan Grekland och Italien, från att de tillkännagivna priserna inte tillämpades i praktiken och från att det med hänsyn till grekisk lagstiftning inte var uppenbart att det rörde sig om en otillåten överenskommelse.

195 Sökanden har vidare hävdats att den endast i ringa mån skall anses ansvarig för den påstådda överträdelsen och har anfört att den under alla omständigheter endast kan anses ha haft en passiv roll. Sökanden har sålunda anfört att dess agerande inte var en följd av dess fria vilja utan berodde på den osäkerhet som rådde bland rederierna i Grekland på grund av gällande lagstiftning och de instruktioner och rekommendationer som ministeriet för handelsflottan gav. Sökanden hade heller inte deltagit aktivt i den påstådda överträdelsen. Sökanden hör nämligen till kategorin små och medelstora företag och för att kunna överleva var den tvungen att anta en defensiv affärspolicy gentemot de andra rederierna som är stora företag på marknaden för sjötransport mellan Grekland och Italien. Sökanden har även gjort gällande att den alltid har handlat i överensstämmelse med gällande lagstiftning och i enlighet med kraven på konkurrens på den ifrågakvarande marknaden.

196 Sökanden har slutligen gjort gällande att kommissionen gjort en oriktig bedömning av sökandens ansvar för överträdelsen, i det att kommissionen bortsåg från att den hade funnit att sökanden endast medverkat i ett avtal avseende linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi. Dessutom är det bötesbelopp som ålagts sökanden oproportionerligt högt, eftersom denna överträdelse endast rörde priserna avseende nyttofordon till skillnad från överenskommelsen avseende linjen mellan Patras och Ancona som även avsåg priserna för transport av passagerare och deras fordon.

197 För det fall förstainstansrätten skulle slå fast att sökanden överträtt artikel 85 i fördraget, har sökanden gjort gällande att det med hänsyn till ovannämnda omständigheter är motiverat att sätta ned bötesbeloppet till lägsta möjliga nivå.

- 198 Kommissionen har erinrat om att den, trots att det i riktlinjer för beräkning av böter som döms ut enligt artikel 15.2 i förordning nr 17 och artikel 65.5 i EKSG-fördraget (EGT C 9, 1998, s. 3) (nedan kallade riktlinjerna) anges att priskarteller i princip skall anses som mycket allvarliga överträdelser, har beaktat de förmildrande omständigheter som sökanden åberopat (särskilt i skälen 148, 149 och 162 i beslutet), vilket ledde kommissionen till den befogade slutsatsen att det rörde sig om en allvarlig i stället för en mycket allvarlig överträdelse. Kommissionen anser sig likaledes ha beaktat såväl den osäkerhet som lagstiftningen gav upphov till som sökandens efterföljande roll, vilket framgår av skälen 163 och 164 i beslutet.

Förstainstansrättens bedömning

- 199 När kommissionen fastställer bötesbeloppet skall den vid bedömningen av överträdelsens svårighetsgrad enligt rättspraxis särskilt ta hänsyn till konkurrensbegränsningarnas art, de berörda företagens antal och betydelse, den marknadsandel som vart och ett av dessa kontrollerade inom gemenskapen samt marknadssituationen vid tidpunkten för överträdelsen (domstolens dom av den 15 juli 1970 i mål 41/69, *Chemiefarma mot kommissionen*, REG 1970, s. 661, punkt 176; svensk specialutgåva, volym 1, s. 457).
- 200 När en överträdelse har begåtts av flera företag skall kommissionen beakta de enskilda företagens roll i överträdelsen (domstolens dom av den 7 juni 1983 i de förenade målen 100/80–103/80, *Musique diffusion française mot kommissionen*, REG 1983, s. 1825, punkterna 120 och 129; svensk specialutgåva, volym 7, s. 133), och således för vart och ett av företagen pröva hur allvarlig den enskilda överträdelsen var (förstainstansrättens dom av den 17 december 1991 i mål T-7/89, *Hercules Chemicals mot kommissionen*, REG 1991, s. II-1711, punkt 110, svensk specialutgåva, volym 11, s. II-83, domarna i de ovannämnda målen *Montecatini mot kommissionen*, punkt 207, *Anic Partecipazioni mot kommissionen*, punkt 150, och i de ovannämnda förenade målen *Cimenteries*

CBR m.fl. mot kommissionen, punkterna 4949 och 4994). I synnerhet skall den omständigheten att ett företag inte har deltagit i samtliga led i en överträdelse eller att det har spelat en mindre roll vad avser de aspekter där det deltagit i överträdelsen beaktas vid bedömningen av hur allvarlig överträdelsen var, och i förekommande fall när bötesbeloppet fastställs (domen i det ovannämnda målet *Anic Partecipazioni* mot kommissionen, punkt 90).

- 201 Förstainstansrätten skall, innan den bedömer de argument som sökanden anfört i denna grund, erinra om innehållet i artikel 1 i beslutet och ta ställning till det sätt på vilket kommissionen avsåg att tillämpa riktlinjerna i förevarande fall.
- 202 Eftersom den bindande delen av beslutet inte är otydligt formulerad, skall förstainstansrätten, såsom det har slagits fast vid prövningen av den första grunden, vid prövningen av de olika grunder som anförts i förevarande fall utgå ifrån att kommissionen inte har konstaterat och vidtagit åtgärder mot en enda överträdelse beträffande alla linjer utan för två separata överträdelser beträffande den nordliga linjen (artikel 1.1) respektive de sydliga linjerna (artikel 1.2).
- 203 Förstainstansrätten finner att den, för att pröva den andra delen av den femte grunden, först skall bedöma sökandens invändningar avseende kommissionens bedömning av överträdelsens allvar, vidare invändningarna avseende kommissionens underlåtenhet att ta hänsyn till förmildrande omständigheter och slutligen invändningen att bötesbeloppet är oproportionerligt högt med hänsyn till sökandens delaktighet i överträdelsen.

1. Bedömningen av överträdelsens allvar

- 204 Det framgår av skälen 147–150 i beslutet att även om kommissionen i princip anser att ett sådant avtal som det som föreligger i förevarande fall, genom vilket vissa av de största färjerederierna på den relevanta marknaden kommer överens om priserna för att transportera passagerare och gods på rorofartyg, på grund av

sin art är en mycket allvarlig överträdelse av gemenskapslagstiftningen (skäl 147 i beslutet), slog kommissionen ändå fast att överträdelsen endast skulle anses utgöra en allvarlig överträdelse (skäl 150 i beslutet).

205 Förstainstansrätten påpekar att ett avtal om fastställelse av priser enligt fast rättspraxis i sig är konkurrensbegränsande (domen i det ovannämnda målet *Chemiefarma mot kommissionen*, punkt 133). Horisontella begränsningar såsom priskarteller liknande dem som föreligger i förevarande fall skall enligt riktlinjerna i princip anses som mycket allvarliga överträdelser.

206 Det framgår av beslutet att kommissionen i förevarande fall fann att det var fråga om en allvarlig överträdelse av gemenskapens konkurrensregler (skäl 150). Kommissionen konstaterade nämligen att överträdelsens faktiska påverkan på marknaden var begränsad och godtog sålunda parternas argument att de inte tillämpade alla de särskilda prisöverenskommelserna fullt ut och att de, under den period då överträdelsen pågick, ägnade sig åt priskonkurrens genom att lämna rabatter. Kommissionen medgav även uttryckligen att den grekiska regeringen under den period överträdelsen pågick uppmuntrade företagen att hålla prishöjningarna inom ramen för inflationen, vilket ledde till att priserna var bland de lägsta på den gemensamma marknaden för sjötransporter från en medlemsstat till en annan. Kommissionen medgav dessutom (skäl 149) att endast en begränsad del av den gemensamma marknaden, det vill säga tre av färjelinjerna över Adriatiska havet påverkades av överträdelsen och betonade att, även om alla linjer mellan Grekland och Italien beaktas, marknaden fortfarande är liten jämfört med andra marknader inom Europeiska unionen. Kommissionen beaktade slutligen (skäl 149) antalet passagerare, bilar och släpvagnar som under år 1996 transporterades på denna marknad jämfört med andra färjelinjer inom Europeiska unionen.

207 Av detta följer att kommissionen vid bedömningen av överträdelsens allvar och följaktligen vid fastställelsen av böternas grundbelopp med avseende på sökanden beaktade de förmildrande omständigheter som sökanden åberopat, nämligen avtalens begränsade påverkan på den ifrågavarande marknaden, att prisöverens-

kommelserna i praktiken inte tillämpats, att den grekiska regeringen uppmunttrade företagen att hålla prishöjningarna inom ramen för inflationen och att endast en begränsad del av den gemensamma marknaden påverkades av överträdelsen.

- 208 Kommissionen beaktade dessa förmildrande omständigheter och gjorde därför en betydligt mildare bedömning av överträdelsens allvar än vad som är brukligt beträffande priskarteller. Sökanden kan följaktligen inte åberopa samma omständigheter i syfte att få till stånd en ännu mildare bedömning av överträdelsens allvar. Talan skall således inte bifallas på denna del av den andra grunden.

2. Huruvida kommissionen har underlåtit att beakta andra förmildrande omständigheter

- 209 Sökanden har även gjort gällande att kommissionen inte har beaktat alla de förmildrande omständigheter som förelåg i förevarande fall.
- 210 Kommissionen redogjorde i skälen 163 och 164 för de förmildrande omständigheter som den beaktade då den fastställde det slutliga bötesbelopp som skulle åläggas vart och ett av de företag till vilka beslutet riktades.
- 211 Kommissionen medgav i skäl 163 i beslutet att de grekiska rederier som även trafikerade inrikeslinjer var osäkra på om det verkligen var en överträdelse att fastställa priserna på de internationella linjerna genom samråd. Kommissionen gjorde därvid följande uttalande: "Enligt grekisk praxis, som inte föreskrivs direkt i regelverket eller den rättsliga ramen, fastställs de inhemska biljettpriserna av ministeriet för handelssjöfart efter samråd med alla de inhemska rederierna (vilka

förväntades lämna ett gemensamt förslag), vilket kan ha gjort de grekiska företag som även var verksamma på inhemska linjer osäkra på om det verkligen utgjorde en överträdelse att fastställa priserna på de internationella linjerna genom samråd.” Kommissionen ansåg att dessa omständigheter gjorde en nedsättning av böterna med 15 procent för alla företagen motiverad (skäl 163 in fine).

212 Kommissionen gjorde i skäl 164 i beslutet följande uttalande:

”Marlines, Adriatica, Anek och Ventouris Ferries hade endast en efterföljande roll i överträdelsen. Denna omständighet gör en nedsättning av böterna med 15% för de företagen motiverad.”

213 Förstainstansrätten finner således att kommissionen beaktade alla de förmildrande omständigheter som sökanden åberopat och att sökanden därför beviljades en nedsättning med 30 procent av det bötesbelopp den annars skulle ha ålagts.

3. Huruvida bötesbeloppet är oproportionerligt högt med hänsyn till sökandens delaktighet i överträdelsen.

214 Sökanden har slutligen gjort gällande att kommissionen begick ett misstag när den fastställde bötesbeloppet, eftersom kommissionen inte beaktade omfattningen av den överträdelse den ansåg att sökanden begått. Denna överträdelse rörde nämligen endast priserna avseende nyttfordon på linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi till skillnad från överenskommelsen avseende linjen mellan

Patras och Ancona, som även avsåg priserna för transport av passagerare och deras fordon. Kommissionen bortsåg därigenom från den omständigheten att den endast funnit att sökanden medverkat i en samverkan avseende linjerna från Patras till Bari respektive Brindisi. Detta hade lett till att sökanden ålagts böter som var oproportionerligt höga i förhållande till överträdelsens omfattning.

215 Det skall erinras om hur kommissionen i förevarande fall fastställde böternas grundbelopp.

216 Det är utrett att kommissionen beräknade bötesbeloppet utifrån det resonemang den redogjorde för i skäl 144 i beslutet. Kommissionen uppgav där att den var av uppfattningen att de båda avtal den ansåg styrkta utgjorde "en enda fortlöpande överträdelse". Kommissionen har påpekat att den, på grund av att den funnit att överträdelsen avsåg de tre linjer som enligt kommissionen utgjorde en enda marknad, fastställde böternas grundbelopp utifrån rederiernas omsättning på hela marknaden för färjetrafik med rorofartyg mellan Grekland och Italien.

217 Det framgår nämligen av skälen 157 och 158 i beslutet att kommissionen fastställde bötesbeloppet utifrån ett för alla företag gemensamt grundbelopp, vilket varierades med hänsyn till deras respektive storlek. Kommissionen gjorde däremot inte någon åtskillnad med hänsyn till företagets grad av delaktighet i den ena eller båda överträdelsena.

218 Det skall erinras om att förstainstansrätten har slagit fast att det tydligt framgår av den bindande delen i beslutet att kommissionen konstaterade att det förelåg två separata överträdelser och att den slog fast att sökanden endast medverkat i den överträdelse som avses i artikel 1.2, det vill säga den överträdelse som rörde priserna för transport av nyttofordon på linjerna mellan Patras och Bari och

mellan Patras och Brindisi. Av detta följer att det bötesbelopp som ålagts sökanden fastställdes utifrån den felaktiga förutsättningen att det i beslutet konstaterats att det förelåg en enda överträdelse beträffande de tre linjerna.

219 Kommissionen ålade således samma påföljder för de företag som endast deltagit i en av överträdelserna som för de företag som deltagit i båda överträdelserna och åsidosatte därigenom proportionalitetsprincipen. Hänsyn till skälighet och proportionalitet kräver emellertid att de företag som endast medverkat i ett enda konkurrensbegränsande avtal åläggs mindre stränga påföljder än de företag som medverkat i samtliga av de omtvistade avtalen. Kommissionen får inte ålägga lika stränga påföljder för de företag som, liksom sökanden, i beslutet endast hållits ansvariga för en av överträdelserna som för de företag som hållits ansvariga för båda överträdelserna.

220 Av detta följer att sökanden, som endast har hållits ansvarig för att ha medverkat i det konkurrensbegränsande avtal som avses i artikel 1.2 i beslutet, har ålagts böter som är oproportionerligt höga i förhållande till den begångna överträdelsen. De böter som ålagts sökanden skall följaktligen sättas ned.

221 Med hänsyn till beslutets systematik och till den omständigheten att kommissionen valde att tillämpa en metod som syftade till att beakta företagens särskilda vikt och överträdelsernas faktiska påverkan på konkurrensen, skall sökandens bötesbelopp fastställas med beaktande av trafikvolymen på de linjer som avses i artikel 1.2 i beslutet (Patras–Bari och Patras–Brindisi) jämförd med trafikvolymen på den linje som avses i artikel 1.1 i beslutet (Patras–Ancona). Det framgår av kommissionens svar på den fråga som förstainstansrätten ställde som en processledande åtgärd att de berörda företagens sammanlagda omsättning uppgår till 114,3 miljoner ecu. Det framgår av handlingarna i målet att omsättningen avseende de transporttjänster som omfattas av den samverkan som avses i artikel 1.2 i beslutet (linjerna Patras–Baris och Patras–Brindisi) motsvarar ungefär en fjärdedel av den totala omsättning som beaktats.

- 222 Med hänsyn till ovannämnda omständigheter anser förstainstansrätten, inom ramen för sin fulla prövningsrätt, att det bötesbelopp på 1 010 000 ecu som ålagts sökanden skall sättas ned till 252 500 euro.
- 223 Talan skall ogillas i övrigt.

III — *Begäran om processledande åtgärder*

- 224 Sökanden föreslog i sin replik att förstainstansrätten skulle kalla vissa vittnen till förhandlingen i syfte att styrka de grunder som eventuellt inte finner stöd i den skriftliga bevisningen och för att komplettera och precisera sökandens påståenden och argument. Förstainstansrätten finner emellertid att det inte råder någon oenighet om de faktiska omständigheterna och att rätten kan avgöra saken utan att det är nödvändigt att höra dessa vittnen.

Rättegångskostnader

- 225 Enligt artikel 87.3 i förstainstansrättens rättegångsregler kan denna, om parterna ömsom tappar målet på en eller flera punkter, besluta att kostnaderna skall delas eller att vardera parten skall bära sin kostnad. I förevarande fall anser rätten att det finns skäl att låta sökanden bära sin rättegångskostnad och ersätta tre fjärdedelar av kommissionens rättegångskostnad, inbegripet kostnader under det interimistiska förfarandet.

På dessa grunder beslutar

FÖRSTAINSTANSRÄTTEN (femte avdelningen)

följande dom:

- 1) Det bötesbelopp som Ventouris Group Enterprises SA skall betala fastställs till 252 500 euro.
- 2) Talan ogillas i övrigt.
- 3) Ventouris Group Enterprises SA förpliktas att bära sin rättegångskostnad och tre fjärdedelar av kommissionens rättegångskostnad inbegripet kostnader under det interimistiska förfarandet. Kommissionen skall bära en fjärdedel av sin rättegångskostnad.

Cooke

García-Valdecasas

Lindh

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 11 december 2003.

H. Jung

Justitiesekreterare

P. Lindh

Ordförande

Innehåll

Faktiska omständigheter i målet	II - 5265
Förfarandet och parternas yrkanden	II - 5270
Rättslig bedömning	II - 5271
I — Yrkandet om ogiltigförklaring av beslutet	II - 5272
Den första grunden: huruvida kommissionen har gjort en oriktig bedömning av de faktiska omständigheterna, eftersom den i beslutet ansåg det styrkt att sökanden deltagit i ett avtal om prisfastställelse avseende linjen mellan Patras och Bari	II - 5272
A — Inledande anmärkningar	II - 5272
Parternas argument	II - 5272
Förstainstansrättens bedömning	II - 5275
B — Huruvida det finns fog för grunden	II - 5278
1. Telefaxmeddelandet av den 8 december 1989	II - 5279
— Parternas argument	II - 5279
— Förstainstansrättens bedömning	II - 5281
2. Telefaxmeddelandet av den 30 oktober 1990	II - 5285
— Parternas argument	II - 5285
— Förstainstansrättens bedömning	II - 5287
3. Telefaxmeddelandet av den 25 februari 1992	II - 5289
— Parternas argument	II - 5289
— Förstainstansrättens bedömning	II - 5290
4. Telexmeddelandet av den 24 november 1993 och mötet som hölls samma dag	II - 5293
— Parternas argument	II - 5293
— Förstainstansrättens bedömning	II - 5294

VENTOURIS MOT KOMMISSIONEN

5. Argumenten avseende telexmeddelandet av den 7 januari 1993 .	II - 5299
6. Argumentet avseende lagstiftningen och de grekiska myndigheters politik	II - 5301
Den andra grunden: huruvida kommissionens undersökning på ETA:s kontor var rättsstridig	II - 5307
Parternas argument	II - 5307
Förstainstansrättens bedömning	II - 5309
A — Kommissionens befogenheter att utföra undersökningar	II - 5309
B — Huruvida det finns fog för denna grund	II - 5316
1. Relevanta fakta som inte bestridits av parterna	II - 5316
2. Huruvida de principer som styr kommissionens befogenheter att utföra undersökningar har iakttagits	II - 5319
3. Huruvida rätten till försvar har iakttagits och huruvida det allmänna har ingripit på ett oskäligt sätt i ETA:s verksamhetsfår	II - 5324
C — Slutsats	II - 5325
Den tredje grunden, som anförts i andra hand: huruvida det var fel att tillämpa artikel 85.1 i fördraget på de faktiska omständigheterna, eftersom det rörde sig om avtal av mindre betydelse	II - 5326
Parternas argument	II - 5326
Förstainstansrättens bedömning	II - 5327
Den fjärde grunden: huruvida beslutet är bristfälligt motiverat	II - 5328
Parternas argument	II - 5328
Förstainstansrättens bedömning	II - 5329
II — Yrkandet om upphävande eller nedsättning av böterna	II - 5330
A — Den första delgrunden: huruvida kommissionen gjort en oriktig bedömning av överträdelsens varaktighet	II - 5330
Parternas argument	II - 5330
Förstainstansrättens bedömning	II - 5331

B — Den andra delgrunden: bedömning av överträdelsens allvar och av i vilken utsträckning sökanden skall hållas ansvarig för överträdelsen	II - 5335
Parternas argument	II - 5335
Förstainstansrättens bedömning	II - 5337
1. Bedömningen av överträdelsens allvar	II - 5338
2. Huruvida kommissionen har underlåtit att beakta andra förmildrande omständigheter	II - 5340
3. Huruvida bötesbeloppet är oproportionerligt högt med hänsyn till sökandens delaktighet i överträdelsen.	II - 5341
III — Begäran om processledande åtgärder	II - 5344
Rättegångskostnader	II - 5344